

DIGIWOMEN

IO3 VET CURRICULUM

MODULE 1

DIGITAL LITERACY LESSONS

MODUL 1 –	
LEKCIJA DIGITALNE PISMENOSTI Št. 1	
NASLOV	Uvod v digitalno pismenost in digitalno tehnologijo
CILJ	Cilj lekcije je, da se ljudje seznanijo z novimi sredstvi za digitalno komunikacijo poleg obstoječih oblik osebne komunikacije.
CILJI	<ol style="list-style-type: none"> 1. Razumeti orodja in logiko za "digitalno tehnologijo". 2. Razumeti prednosti uporabe digitalne tehnologije v vsakdanjem življenju.
UČNI REZULTATI	<ol style="list-style-type: none"> 1. Udeleženci bodo samozavestni pri komuniciranju o novih digitalnih tehnologijah in orodjih. 2. Udeleženci bodo bolje razumeli dodano vrednost, ki jo digitalna tehnologija in spletna komunikacija prinašata ljudem. 3. Udeleženci se bodo naučili prepoznati vire v spletnem svetu glede na njihove potrebe po naprednem učenju za specifična interesna področja.
VSEBINA	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Prednosti digitalne tehnologije za komuniciranje. ✓ Primeri možnosti, ki jih digitalna tehnologija ponuja za komunikacijo ✓ Sredstva za digitalnimi tehnologijami (strojna in programska oprema). ✓ Iskanje programske opreme, ki jo potrebujem. ✓ Podporno gradivo za lekcijo.

UVOD V DIGITALNO PISMENOST

Digitalna pismenost je nabor veščin, povezanih z uporabo tehnologije, ki uporabnikom omogoča iskanje, vrednotenje, organiziranje, ustvarjanje in posredovanje informacij.

PREDNOSTI digitalne tehnologije za komunikacijo

- ✓ Zagotoviti cenejši način za izvajanje istih dejavnosti, vendar na učinkovitejši način.
- ✓ Omogočite prilagojeno učenje ali izkušnje, ki so bolj privlačne in pomembne za ljudi.
- ✓ Dovolj ljudem, da izkoristijo vire in strokovno znanje kjer koli na svetu.
- ✓ Ljudem omogočite sodelovanje, ne da bi bili fizično prisotni.
- ✓ Z dodatnimi napravami in programsko opremo lahko internet odpre nove priložnosti za tiste s posebnimi potrebami.
- ✓ Zagotovite državljanom orodja, da postanejo proaktivni in sodelujejo z institucijami.
- ✓ Ljudem omogočiti nastop na odprtem trgu.

PRIMERI možnosti, ki jih ponuja digitalna tehnologija za komunikacijo

- ✓ Iz udobja svojega doma se lahko ljudje udeležijo ali spremljajo dogodke v oddaljenih državah in s tem prihranijo veliko časa, denarja in energije.
- ✓ S hitrim dostopom do interneta, ljudje, ki se zanimajo za učenje določenega področja zanimanja lahko opravi tečaj na spletu.
- ✓ Z mobilnimi orodji za zbiranje podatkov in spletnimi platformami za sodelovanje lahko ljudje na oddaljenem geografskem območju, ki preučujejo lokalne pojave, sodelujejo s kolegi, ki opravljajo podobno delo kjer koli na svetu.
- ✓ Šola s povezljivostjo, vendar brez robustnih naravoslovnih zmogljivosti, lahko svojim učencem ponudi virtualne laboratorije za kemijo, biologijo, anatomijo in fiziko – učencem ponuja učne izkušnje, ki se približajo izkušnjam vrstnikov z boljšimi viri.
- ✓ Tehnologija lahko pomaga izobraževalnim ustanovam, da presežejo razrede in izkoristijo učne priložnosti, ki so na voljo v muzejih, knjižnicah in drugih izvenšolskih okoljih.
- ✓ Odrasel učenec z omejenim fizičnim dostopom do nadaljnega izobraževanja se lahko izpopolnjuje z izkoriščanjem spletnih programov za pridobivanje novih certifikatov in lahko doseže te cilje ne glede na lokacijo.
- ✓ Ljudje lahko pišejo sporočila in oddajo zahteve neposredno institucijam, ne da bi zapustili svoje domove.
- ✓ Ljudje, ki se ukvarjajo s kreativnim pisanjem, glasbo ali medijsko produkcijo, lahko svoja dela objavijo širokemu svetovnemu občinstvu, ne glede na to, kje se šolajo.

Pomeni za digitalnimi tehnologijami (STROJNA IN PROGRAMSKA OPREMA)

- Strojna oprema – Računalniška strojna oprema se nanaša na fizične dele računalnika in sorodne naprave. Notranje strojne naprave vključujejo matične plošče, trde diske in RAM. Zunanje strojne naprave vključujejo monitorje, tipkovnice, miške, tiskalnike, optične bralnike, LCD projektorje, zvočnike itd.
- Programska oprema – Računalniška programska oprema je splošen izraz, ki opisuje računalniške programe ali navodila, ki računalniku povedo, kako naj deluje ali kaj naj naredi. To je v nasprotju s strojno opremo, iz katere je sistem zgrajen in ki dejansko opravlja delo. Sorodni izrazi, kot so programi programske opreme, aplikacije, skripte in nabor navodil, vsi spadajo v kategorijo računalniške programske opreme. Zato je namestitev novih programov ali aplikacij v računalnik sinonim za namestitev nove programske opreme v računalnik.
- Internet – internet najverjetneje že uporabljate dnevno, celo pogosteje kot vaše kolo ali avto. Doma ste najverjetneje povezani z internetom prek usmerjevalnika, tiste skrivnostne škatle, ki se poveže bodisi z vašo telefonsko linijo bodisi s televizijskim kablom. Vse vaše naprave, naj bo to vaš pametni telefon ali vaši računalniki, so povezane s tem usmerjevalnikom prek ethernetnega kabla ali prek Wi-Fi. Internet je preprosto ogromno število povezanih usmerjevalnikov, ki vam omogočajo posredovanje in prenos informacij (podatki, ki vsebujejo e-pošto, slike, videe itd.) z ene točke (na primer domačega računalnika) na drugo (pametni telefon vašega prijatelja, ki je na dopustu na drugem koncu sveta).
  - Skoraj vse naprave, ki jih danes kupite, se lahko povežejo z internetom, bodisi prek Wi-Fi ali mobilnega dostopa do interneta (pametni telefoni, TV, prenosni računalniki in tablice se na primer lahko povežejo prek Wi-Fi ali mobilnega dostopa do interneta) ali prek kabel Ethernet (večina računalnikov je opremljena z vrati Ethernet).
  - Izberite povezavo, ki ustreza vaši uporabi interneta. Če redno uporabljate storitve, ki zahtevajo hiter internet, kot je pretakanje videa v visoki ločljivosti, zagotovite hitrejšo internetno povezavo (vsaj 20 megabitov na sekundo, kar je enakovredno ADSL2+). Predvsem poiščite internetno povezavo brez omejitev glede količine prenesenih podatkov. Če internet potrebujete samo za branje novic in pošiljanje elektronske pošte, vam bo zadostovala tako rekoč vsaka osnovna internetna naročnina.
  - Za povezavo z internetom imate dve glavni možnosti:
    - Obrnite se na ISP (ponudnika internetnih storitev), običajno telefonsko ali kabelsko podjetje, ki vam bo zagotovilo uporabniško ime in geslo ter včasih modem/usmerjevalnik za povezavo z internetom prek telefonsko linijo ali televizijski kabel.

- Pri svojem operaterju mobilne telefonije pridobite paket za »mobilni internet«. Ne pozabite, da so omejitve glede količine podatkov, ki jih lahko prenesete/naložite, še vedno precej visoke pri mobilnem internetu, čeprav se bodo postopoma zmanjševale, ko bo več operaterjev uvedlo standarde mobilnih telekomunikacij 4G ali 5G (z velikim povečanjem hitrosti).
- Na različnih javnih mestih so tudi "odprte" dostopne točke Wi-Fi, ki jih je mogoče uporabiti za brezplačno povezavo z internetom.

ISKANJE PROGRAMSKE OPREME , ki jo potrebujem

Običajna praksa je, da so strojne naprave opremljene z vnaprej nameščenim operacijskim sistemom in ustrezno programsko opremo.

- Prva stvar je na prvem mestu, preden iščete programsko opremo na internetu, morate najprej ugotoviti, kateri operacijski sistem se uporablja na vašem računalniku/prenosniku/tablici/mobilnem telefonu. Najbolj priljubljena za računalnike sta Apple MacOS in Microsoft Windows z različnimi različicami in različicami, za tablične računalnike in mobilne telefone pa sta Googlov Android OS in Apple iOS z različnimi različicami in različicami.
- Drugič, identificirati morate že nameščeno programsko opremo v vaši napravi. To lahko storite v sistemu Windows 10 ali 11 s klikom na gumb Start ali tipko Windows. Vsi programi v računalniku so prikazani v meniju Start. Ali pa v sistemu Mac OS kliknite ikono Finder na doku na dnu zaslona.
- Če do sedaj niste našli ustreznega programa ali aplikacije, ne skrbite. V internetnem prostoru je veliko programske opreme. V tem primeru vam ponujamo več zelo priljubljenih mest za iskanje dodatne programske opreme, ki ustreza vašemu operacijskemu sistemu:
  - Za določene operacijske sisteme:
    - Za Windows OS: <https://apps.microsoft.com/store/apps>
    - Za Mac OS: <https://www.apple.com/app-store/>
    - Za Android OS: <https://play.google.com/store/apps>
  - Razširitve brskalnika:
    - Chrome: <https://chrome.google.com/webstore/category/razširitve>
    - Edge: <https://microsoftedge.microsoft.com/addons/Microsoft-Edge-Extensions-Home>
    - Firefox: <https://addons.mozilla.org/en-US/firefox/extensions/>
  - Priljubljena mesta v internetu za alternativno programsko opremo:
    - <https://ninite.com/>
    - <https://www.softpedia.com/>

Po naših izkušnjah je najlažji način za iskanje nove programske opreme iskanje po spletu. Če ste na primer iskali način za urejanje osebnih fotografij v računalniku, lahko v Googlu poiščete brezplačno programsko opremo za urejanje fotografij. Če niste povsem prepričani, kakšno programsko opremo iščete, poskusite opisati naloge, ki jih želite opraviti. Na primer, če želite ustvariti sezname opravil in organizirati svoje sestanke, lahko poiščete nekaj podobnega brezplačni organizatorje .

PODPORNO GRADIVO ZA LEKCIJO:

- Kratek glosar najpogostejših tehničnih izrazov.
  - **Naslovna vrstica** – (znana tudi kot lokacijska ali URL vrstica) je funkcija v spletnem brskalniku, ki prikazuje trenutni URL in sprejme vtispan URL, ki uporabnika usmeri na izbrano spletno mesto.
  - **Aplikacija** - računalniški program, ki je napisan in oblikovan za posebno potrebo ali namen.
  - **Pasovna širina** – Pasovna širina opisuje največjo hitrost prenosa podatkov [omrežja](#) ali [internetne](#) povezave. Meri, koliko podatkov je mogoče poslati prek določene povezave v določenem času.
  - **Digitalni odtis** – digitalni odtis je sled [podatkov](#) , ustvarjenih med uporabo interneta. Vključuje [spletna mesta](#) obiskana [e-poštna sporočila](#) in informacije, poslane [spletnim](#) storitvam.
  - **Datoteka** – Datoteka je zbirka podatkov, shranjenih v eni enoti, označenih z imenom datoteke. Lahko je dokument, slika, avdio ali video tok, knjižnica podatkov, aplikacija ali druga zbirka podatkov. Datoteke lahko odprete, shranite, izbrišete in premaknete v različne mape. Prav tako jih je mogoče prenesti prek omrežnih povezav ali prenesti z interneta.
  - **Format** - Izraz "format" ima več pomenov, povezanih z 1) oblikovanjem diska, 2) oblikovanjem strani in 3) oblikami datotek.
  - **Google Drive** – Google Drive je storitev, ki jo ponuja [Google](#) in omogoča shranjevanje in skupno rabo datotek v spletu. Cilj storitve Google Drive je zagotoviti osrednje mesto za shranjevanje datotek v spletu, tako da lahko do njih dostopate od koder koli. Spletna aplikacija Google Dokumenti se uporablja za ustvarjanje ali urejanje dokumentov v spletu.
  - **Trdi disk** - Trdi disk je tisto, kar hrani vse vaše podatke. V njem je trdi disk, kjer se fizično nahajajo vse vaše datoteke in mape. Tipičen trdi disk je le malo večji od vaše roke, vendar lahko sprejme več kot 100 GB podatkov.
  - **Ponudnik internetnih storitev (ISP)** – ISP zagotavlja dostop do interneta. Ne glede na to, ali ste doma ali v službi, se vsakič, ko se povežete z internetom, povezava usmeri prek ponudnika internetnih storitev.

- **Naslov IP** – naslov IP ali preprosto »IP« je edinstven naslov, ki identificira napravo v internetu ali lokalnem omrežju.
  - **Povezava** – ko brskate po spletu in na strani vidite označeno in podčrtano besedo ali besedno zvezo, obstaja velika verjetnost, da gledate povezavo. S klikom na povezavo lahko »skočite« na novo spletno stran ali na povsem drugo spletno mesto.
  - **Menijska vrstica** – menijska vrstica je [uporabniškega vmesnika](#) , ki vsebuje izbrane ukaze in možnosti za določen program.
  - **Operacijski sistem** – operacijski sistem ali »OS« je programska oprema, ki komunicira s strojno opremo in omogoča delovanje drugih programov.
  - **Platforma** – V računalniškem svetu se "platforma" običajno nanaša na operacijski sistem računalnika.
  - **Program** – To je pogost računalniški izraz, ki se lahko uporablja kot samostalnik in glagol. Program (samostalnik) je izvedljiva programska oprema, ki teče v računalniku. Podoben je skriptu, vendar je pogosto veliko večji in za delovanje ne potrebuje skriptnega mehanizma. Namesto tega je program sestavljen iz prevedene kode, ki se lahko izvaja neposredno iz operacijskega sistema računalnika. Primeri programov vključujejo spletne brskalnike, urejevalnike besedil, e-poštne odjemalce, video igre in systemske pripomočke. Ti programi se pogosto imenujejo aplikacije."
  - **Ločljivost** – nanaša se na ostrino in jasnost slike. Izraz se najpogosteje uporablja za opis monitorjev in tiskalnikov.
  - **Strežnik** – strežnik je [računalnik](#) , ki posreduje [podatke](#) drugim računalnikom. Lahko služi podatkom do sistemov v lokalnem omrežju ([LAN](#)) ali prostranem omrežju ([WAN](#)) prek interneta
  - **URL** – pomeni "Uniform Resource Locator." URL je naslov določene spletne strani ali datoteke v internetu
  - **Spletni brskalnik** – Spletni brskalnik ali preprosto "brskalnik" je aplikacija, ki se uporablja za dostop in ogledovanje spletnih mest. Običajni spletni brskalniki vključujejo Microsoft Edge, Google Chrome, Mozilla Firefox in Apple Safari.
  - **Spletna stran** - spletne strani so tisto, kar sestavlja svetovni splet. Ti dokumenti so napisani v HTML (hypertext markup language) in jih prevede vaš spletni brskalnik. Spletni brskalnik prikaže spletno stran na monitorju ali mobilni napravi.
- Povezava z internetom: <https://edu.gcfglobal.org/en/internetbasics/connecting-to-the-internet/1/>
  - Za več tehničnih izrazov preverite slovarje:
    - <https://techterms.com/>

- <https://techopedia.com/dictionary>

ASSESSMENT

1. Ali menite, da je razred izboljšal vaše osnovno razumevanje tega, kaj se skriva za izrazom digitalne tehnologije?
  - a. Da
  - b. Ne
2. Kakšne so prednosti uporabe digitalnih tehnologij v komunikaciji?
  - a. **Zagotovite cenejši in učinkovitejši način dela.**
  - b. **Lažje lahko dosežemo in stopimo v stik z ljudmi, ki jih prej nismo mogli.**
  - c. **Omogočite dostop do znanja o temah, ki vas zanimajo.**
  - d. Garancija, da vse vsakodnevne stvari v življenju počnete brezplačno.
3. Strojna oprema je ...
  - a. **Fizični deli računalnika in sorodne naprave.**
  - b. Računalniški programi ali navodila, ki računalniku povedo, kako naj dela ali kaj naj naredi.
  - c. Nanaša se na ostrino in jasnost slike.
  - d. Računalnik, ki posreduje podatke drugim računalnikom.
4. Programska oprema je ...
  - a. Fizični deli računalnika in sorodne naprave.
  - b. **Računalniški programi ali navodila, ki računalniku povedo, kako naj dela ali kaj naj naredi.**
  - c. Nanaša se na ostrino in jasnost slike.
  - d. Računalnik, ki posreduje podatke drugim računalnikom.
5. Kako se lahko povežete na internetu?
  - a. **Preko telefonskega kabla.**
  - b. **Preko TV kabla.**
  - c. Preko električnega vtiča.
6. Ste bolj seznanjeni z internetnimi mesti, kjer lahko najdete brezplačno programsko opremo?
  - a. da
  - b. ne

MODUL 2 –	
LEKCIJA DIGITALNE PISMENOSTI Št. 2	
NASLOV	Orientacija v spletnem prostoru
CILJ	Cilj lekcije je, da se ljudje seznanijo s spletnim prostorom kot globalno digitalno knjižnico in ugotovijo, kako po njem krmariti.
CILJI	<ol style="list-style-type: none"> 1. Izboljšati razumevanje ljudi o obstoju interneta kot največje svetovne knjižnice in ugotoviti, kako lahko do njega dostopajo in izkoristijo koristi. 2. Naučite se nekaj nasvetov in trikov za izboljšanje njihove osebne izkušnje pri iskanju pravih informacij. 3. Zavedati se dezinformacij in dezinformacij v družbenih medijih in na spletnih mestih z novicami (npr. informacije o preverjanju dejstev in njihovih virov, lažne novice), ki so povezane z informacijami.
UČNI REZULTATI	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ljudje se bodo počutili samozavestni pri komuniciranju o internetu in ga bodo videli kot ključno mesto za iskanje virov gradiva glede na njihove potrebe. 2. Ljudje bodo razumeli, kako krmariti po internetu in raziskovati vire. 3. Ljudje bodo izvedeli nekaj nasvetov in trikov, s katerimi bodo skrajšali čas za iskanje informacij in virov ter izboljšali svojo internetno izkušnjo. 4. Ljudje se bodo naučili, kako preveriti informacije in njihove vire.
VSEBINA	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Ideja za internetom. ✓ Brskanje po spletu. ✓ Prilagojeno brskanje po spletu. ✓ Namigi in triki za brskanje. ✓ Prepoznavanje dezinformacij in dezinformacij.

IDEJA ZA INTERNETOM

Ideja za nastanek interneta je bila, da se razvije kot ogromna elektronska knjižnica, kjer je prisotnih večina javnih in zasebnih knjižnic z vsega sveta. Zagotavljajo informacije o storitvah,

programih in dejavnostih ter omogočajo dostop do fizičnih knjig, ki so navedene v katalogih in jih je mogoče naročiti preko interneta kot dokumente Word ali PDF.

Internet prinaša široko paleto informacijskih virov in storitev, kot so medsebojno povezani besedilni dokumenti in aplikacije svetovnega spleta (WWW), elektronska pošta, telefonija in izmenjava datotek. Danes se je internet hitro razširil po vsem svetu in je vplival na življenja milijonov ljudi. Mnogi brez tega ne bi mogli delati.

BRSKANJE PO SPLETU

Danes je na spletu na milijarde spletnih mest, zato je na internetu veliko informacij. Iskalniki olajšajo iskanje teh informacij. Uporabnikom interneta pomaga iskati vsebino prek svetovnega spleta (WWW) in najti informacije, ki jih iščejo na spletu. Uporabnik vnese ključne besede ali ključne fraze in prejme seznam rezultatov spletne vsebine v obliki spletnih strani, slik, video posnetkov ali drugih spletnih podatkov, ki se semantično ujemajo z iskalno poizvedbo.

Na samem začetku interneta še ni bilo iskalnikov, kot so Google, Yahoo, Bing itd. Ljudje so morali poiskati spletne strani, natisnjene na papirju ali v revijah, in naslov vtipkati v brskalnik. Upajmo, da je to spletno mesto imelo povezave do drugega spletnega mesta in s klikanjem ene povezave na drugo so lahko »raziskovali« internet. Postopoma so nastali internetni portali ali imeniki, ki so bili nekoliko podobni telefonskemu imeniku: ogromen seznam spletnih mest, razvrščenih v kategorije.

Google je danes najbolj priljubljen iskalnik, priljubljen pa je postal zaradi svojega algoritma, ki je uporabljal izvirno metodo razvrščanja pomembnosti spletnega mesta glede na število povratnih povezav. To pomeni, koliko zunanjih spletnih mest vsebuje povezave do vašega spletnega mesta. Na primer, če je spletno mesto wikipedia.org navedeno na velikem številu drugih spletnih mest, je uvrščeno višje. Svoje digitalne veščine lahko na primer nadgradite tako, da iščete rešitve za težave, ki jih imate pri svojih napravah, ali preprosto potešite svojo radovednost glede njihovega delovanja. Ta priročnik o internetni pismenosti, prav tistega, ki ga berete zdaj, lahko najdete z uporabo iskalnika.

PRILAGOJENO BRSKANJE PO SPLETU

- Potrebujete račun. Zavedati se morate, da nekatere spletne vsebine v rezultatih iskanja morda niso prosto dostopne ali prosto dostopne in je za dostop do njih morda potrebno plačilo ali prijava (prijava s svojim računom) za storitev. Prijava ali prijava v neko storitev pomeni najprej ustvariti svoj račun Gmail / Yahoo / Hotmail... Uporabniško ime in geslo lahko uporabite za prijavo v svojo pošto ali drugo storitev, kot je YouTube, Google Play ali Facebook.

- Internetni piškotki (majhne datoteke, ki ostanejo v vaši spletni napravi za shranjevanje informacij o vas in vaših nastavitvah) lahko izboljšajo vašo izkušnjo brskanja tako, da si zapomnijo vaše nastavitve ali preprečijo, da bi se prijavi vsakič, ko obiščete določena spletna mesta. Vendar pa vas bodo iskalniki z uporabo piškotkov pripeljali le do podobno mislečih strani in lahko postopoma zožijo vaš pogled na novice in aktualna vprašanja. Če se uporabnik v prihodnosti vrne na to spletno mesto, spletni brskalnik te podatke vrne spletnemu strežniku v obliki piškotka. Brez piškotkov bi se morali znova prijaviti, ko zapustite spletno mesto ali znova sestavite nakupovalni voziček, če pomotoma zaprete stran. Izdelava piškotkov je pomemben del internetne izkušnje. Piškotki so lahko neobvezen del vaše internetne izkušnje. Če se tako odločite, lahko omejite, kateri piškotki končajo v vašem računalniku ali mobilni napravi.
  - Zavedajte se, da bodo vaša geografska lokacija in piškotki iz prejšnjih iskanj vplivali na vaše rezultate iskanja (npr. cilj potovanja). Pomagal bo tudi zagotoviti, da ste razmeroma dobro obveščeni o pomembnih družbenih in političnih vprašanjih, tako da vas ne omejuje na vašo zaznano perspektivo. Piškotke lahko tudi popolnoma onemogočite tako, da pogledate svoje nastavitve v svojem internetnem brskalniku; vendar pazite, da nekatera spletna mesta morda ne bodo delovala pravilno.
- Vpliv osebnega internetnega vedenja. Zavedati se morate, da na rezultate iskanja, tokove dejavnosti družbenih medijev in priporočila vsebine na internetu vpliva vrsta dejavnikov. Ti dejavniki vključujejo iskalne izraze, ki jih uporabljate, kontekst (npr. geografska lokacija), napravo (npr. prenosni računalnik ali mobilni telefon), lokalne predpise (ki včasih narekujejo, kaj se lahko ali ne sme prikazati), vedenje drugih uporabnikov (npr. priljubljena iskanja ali priporočila) in vaše preteklo spletno vedenje po internetu. Številne aplikacije na internetu in mobilnih telefonih zbirajo in obdelujejo podatke (osebne podatke, vedenjske podatke in kontekstualne podatke), do katerih lahko uporabnik dostopa ali jih pridobi, na primer za spremljanje svojih dejavnosti na spletu (npr. kliki na družbenih medijih, iskanja v Googlu) in brez povezave (npr. dnevni koraki, vožnje z avtobusom v javnem prevozu).

NASVETI IN TRIKI ZA BRSKANJE

Najbolj praktične in uporabne funkcije iskanja, ki si jih morate zapomniti, so:

- Narekovaji »«: to je verjetno ena najbolj uporabnih in najbolj znanih funkcij naprednega iskanja. Če želite zagotoviti, da iskalnik išče natančen izraz, uporabite narekovaje okoli njega. To je lahko koristno, če želite najti natančno frazo ali izraz.
  - Če na primer samo iščete: Nobelovi nagrajenci 1987, lahko iskanje teh besed v Googlu povrne najboljši rezultat o dobitnikih Nobelove nagrade za mir, ker v bistvu iskalniku sporočate, naj išče vsebino, povezano s temi besedami, ni pa nujno točno te besede. Rezultati bi lahko vrnilo tudi strani, ki vključujejo kar koli od naslednjega:

Nobelova nagrada, dobitniki nagrad, dobitniki nagrad iz leta 1987, 1987 dobitnikov nagrad ... seznam se lahko nadaljuje. Tukaj pridejo narekovaji. Če obdate del iskanja v narekovajih – natančneje tisti del, ki ga želite združiti – boste zagotovili natančnejše rezultate »Nobelovi nagrajenci« 1987. Zgornji primer bo zagotovil, da bodo vsi rezultati vključevali te tri besede v narekovajih. Ne le Nobelova nagrada, nagrajenec ali zmagovalci, ampak vsi trije in v tem natančnem vrstnem redu.

- Znak minus "-": to je, ko nekaj iščete, vendar izključite določen izraz. Če vam rezultati, ki jih vidite, niso všeč, uporabite znak minus, da iskalniku sporočite, da vas ravno te postavke ne zanimajo v rezultatih. Ta strategija deluje za besede, datume, druge besedne zveze in celo celotna imena domen.
  - V primeru prejšnjega primera poskusite "nobelovci" – tehnologija.
  - Na primer, če iščete »sumrak«, bodo prvi rezultati vse o slavni filmski seriji. Toda če iščete »somrak -vampir«, dobite definicijo besede »somrak«.
  - Zato je znak minus zelo uporaben, ko je beseda prepogosto povezana z nečim drugim in se želite prepričati, da se pri iskanju ne pomeša.
- Specializirana iskanja: večina iskalnikov ima znotraj lastnih možnosti »naprednega iskanja« specializirane možnosti iskanja, kot je iskanje večpredstavnostnih vsebin (slik, videoposnetkov itd.), akademskih člankov, knjig, zemljevidov, novic, jezika, barve, velikosti, kakovosti, čas, avtorske pravice in tako naprej. Možnosti naprednega iskanja so nabor filtrov, ki jih ponuja večina spletnih iskalnikov. Zožijo obseg iskalne poizvedbe, da odstranijo nepomembne informacije in vam pomagajo najti točno tisto vsebino, ki jo iščete.
  - Slike lahko na primer filtrirate po velikosti, barvi, vrsti datoteke ter celo avtorskih pravicah in licenci. Orodja za iskanje: zelo uporabna so tudi »orodja za iskanje«, ki so na voljo neposredno pod iskalno vrstico, ko izvedete iskanje. Rezultate lahko filtrirate po državi in času. To je zelo uporabno, če na primer iščete novice, saj lahko iskanje omejite na najnovejše novice ali novice, objavljene pred točno enim letom.
- Zaznamek je način shranjevanja naslova spletne strani. Zaznamek je priročen, ko najdete spletno stran, ki si jo želite zapomniti in si jo ogledati drugi dan. Ko dodate spletno stran med zaznamke, ustvarite bližnjico za hiter dostop do te spletne strani. Do tega zaznamka lahko dostopate kadar koli in si znova ogledate spletno stran, ne da bi morali iskati po internetu, da bi jo našli. Če želite dodati stran med zaznamke z miško, kliknite ikono Zaznamek (zvezdica) (ali podoben simbol) na desni strani naslovne vrstice.
- Družbeni mediji: Twitter. Poleg brskanja po uradnih spletnih portalih je drug alternativni način pridobivanja posodobitev informacij z interneta brskanje po družbenih medijih, kot je Twitter. Svoj Twitter naslov lahko uporabite za spremljanje novic, novinarjev in strokovnjakov s področij, ki vas zanimajo, ali se prijavite na seznam Twitterja, da lahko sledite anonimno. Platforme družbenih medijev postopoma dodajajo nove funkcije, s katerimi boste obveščeni tudi o svetovnih novicah.

PREPOZNAVANJE NAPAČNIH IN DEZINFORMACIJ

Internet kot največja svetovna knjižnica ponuja veliko priložnosti, vendar obstajajo tudi grožnje. Zavedati se moramo, da spletna okolja vsebujejo vse vrste informacij in vsebin, vključno z dezinformacijami in dezinformacijami, in četudi se o temi veliko poroča, to ne pomeni nujno, da je točna. Pomembno je, da ne jemljemo vsega za samoumevno, moramo analizirati, primerjati in kritično ovrednotiti verodostojnost in zanesljivost virov podatkov, informacij in digitalnih vsebin.

Vedno ohranite zdrav skepticizem glede materiala, ki ga najdete. Internet ponuja ljudem brezplačen prostor za izmenjavo mnenj in predstavljanje idej. Bodite prepričani, da ocenite s kritičnim očesom in poiščete različna mnenja in informacije, da se izognete širjenju mitov ali nasedanju lažnim trditvam.

Pomembno je razlikovati med dezinformacijami (lažne informacije z namenom zavajanja ljudi) in dezinformacijami (lažne informacije ne glede na namen zavajanja ali zavajanja ljudi). Ti dve besedi, ki se tako pogosto uporabljata izmenično, sta le ena črka narazen. Toda za eno samo črko se skriva kritična razlika med tema besedama, ki jih je mogoče zamenjati: namera.

- Napačne informacije: »lažne informacije, ki se širijo, ne glede na to, ali gre za namen zavajanja«. Če naokoli širite napačne informacije, a ne veste, da so napačne, potem, no, tehnično gledano, širite napačne informacije. Govorice so informacije, ki niso pripisane nobenemu določenemu viru, zato so nezanesljive in pogosto nepreverjene, vendar se lahko izkažejo za resnične ali napačne. Recimo, da se zabava začne ob 20. uri, vendar ste pozabili ali napačno prebrali vabilo in svojim prijateljem povedali, da se začne ob 21. uri, jim posredujete napačne informacije.
- Dezinformacije: »namerno zavajajoče ali pristranske informacije; manipulirana pripoved ali dejstva; propaganda." Vrnimo se k prejšnjemu primeru. Zdaj, če veste, da se zabava začne ob 20. uri, vendar nekaterim poveste, da se začne ob 21. uri, ker želite, da izgledajo neumni, jih oskrbujete z dezinformacijami. Dezinformacije so zelo močne, uničujoče in razdiralne ter so običajno orodje vohunjenja. Države so pogosto zainteresirane za namerno širjenje lažnih informacij svojim tekmecem, kot sta to storili na primer Sovjetska zveza in Združene države med hladno vojno. Pri razlikovanju med dezinformacijami in dezinformacijami imejte v mislih eno zelo pomembno besedo: namen.
- Lažne novice: »namerno oblikovane, senzacionalne, čustveno nabite, zavajajoče ali popolnoma izmišljene informacije, ki posnemajo obliko osrednjih novic«.

Hitri nasveti za preverjanje dejstev (preverjanje informacij):

- Stop: To je kritična poteza! Ko podatek sproži močan čustven odziv, pozitiven ali negativen, nehajte razmišljati, preden ukrepate ali ga delite z drugimi. Če se vam nekaj zdi nenavadno, ali vas razjezi ali se vam zdi prelepo, da bi bilo res, boste želeli to preveriti.
- Raziščite vir: od kod prihajajo informacije? Kakšen sloves ima ta vir? Če gre za osebo ali medijsko hišo, jih poguglajte in morda preverite njihovo stran v Wikipediji. Kaj drugi pravijo o tem viru? Ali se zdi vreden zaupanja ali se zdi, da ima izkušnje z deljenjem zavajajočih ali lažnih informacij?
- Preverite druge vire: odprite drug zavihek, hitro poiščite Google in pregledajte druge vire, da vidite, kaj pravijo o tej temi. Ali se zdi, da med uglednimi viri obstaja soglasje, da so te informacije točne?

ASSESSMENT

1. Ali menite, da je razred izboljšal vaše osnovno razumevanje, kako lahko krmarite po spletnem prostoru kot digitalni knjižnici?
  - a. Da
  - b. Ne
2. Kaj je namen iskalnika?
  - a. **Uporabnikom interneta pomaga iskati vsebino prek svetovnega spleta (WWW) in najti informacije, ki jih iščejo na spletu.**
  - b. Uporablja se za preprečevanje, skeniranje, odkrivanje in brisanje računalniških virusov, ki so okužili vaš računalnik.
3. Kateri od naslednjih so iskalniki?
  - a. Windows, MacOS, Android.
  - b. **Google, Yahoo, Bing.**
4. Kaj so internetni piškotki?
  - a. **Majhne datoteke, ki ostanejo v vaši spletni napravi za shranjevanje podatkov o vas in vaših nastavitvah.**
  - b. To so zbirke programov, ki osebi omogočajo vizualno obdelavo slik in ilustracij videoposnetkov na računalniku.
5. Kaj pomagajo narekovaji “ ” pri brskanju po internetu?
  - a. To velja, ko nekaj iščete, vendar izključite določen izraz.
  - b. **Če želite zagotoviti, da iskalnik išče natančen izraz.**
6. Kakšna je razlika med misinformacijo in dezinformacijo?
  - a. Napačne informacije so napačne informacije, ki se širijo po pomoti, dezinformacije pa so objave pravih informacij, da se popravi prejšnja napaka.
  - b. **Napačne informacije so napačne informacije z namenom zavajanja ljudi, dezinformacije pa so namerno zavajajoče ali prirejene informacije.**

MODUL 2 –	
LEKCIJA DIGITALNE PISMENOSTI Št. 3	
NASLOV	Orodja za digitalno komunikacijo
CILJ	Cilj lekcije je, da se ljudje seznanijo z novimi sredstvi za digitalno komunikacijo poleg obstoječih oblik osebne komunikacije.
CILJI	<ol style="list-style-type: none"> 1. Udeleženci se seznanijo s prednostmi uporabe digitalnih orodij za procese sodelovanja na daljavo. 2. Udeleženci se zavedajo, katera komunikacijska orodja in storitve so primerne v določenih okoliščinah, odvisno od občinstva, konteksta in namena komunikacije. 3. Udeleženci spoznajo obstoj nekaterih pričakovanih pravil o svojem obnašanju pri uporabi digitalnih tehnologij.
UČNI REZULTATI	<ol style="list-style-type: none"> 1. Udeleženci bodo samozavestni pri komuniciranju o novih digitalnih orodjih. 2. Udeleženci bodo spodbujeni, da preizkusijo različna komunikacijska orodja z razumevanjem dodane vrednosti, ki jo prinašajo v komunikaciji z drugimi ljudmi. 3. Udeleženci se naučijo različnih strategij komuniciranja, da se izognejo morebitnim nesporazumom in težkim situacijam pri komuniciranju z drugimi ljudmi na spletu.
VSEBINA	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Osnove digitalnega komuniciranja ✓ Elektronska pošta ✓ Klepet ✓ Družbeni mediji ✓ Spletne srečanja ✓ Etični vidiki

OSNOVE DIGITALNEGA KOMUNICIRANJA

Digitalno komuniciranje je vsaka vrsta komunikacije, ki temelji na uporabi tehnologije. Obstaja veliko vrst digitalne komunikacije, ki jih običajno imenujemo digitalni komunikacijski kanali. Sem spadajo e-pošta, telefonski klici, videokonference in številne vrste neposrednega

sporočanja, kot so SMS in spletni klepeti. Celo blogi, podcasti in videi veljajo za oblike digitalne komunikacije.

- **Prednosti:** Digitalna komunikacija je hitra, učinkovita in priročna. Zaposleni se lahko v realnem času pogovarja s sodelavcem ali stranko z nasprotnega konca sveta, ne da bi moral zapustiti svojo mizo. Vodje podjetij lahko uporabljajo digitalne kanale za komunikacijo s svojo celotno globalno delovno silo hkrati in uporabljajo ustrezne kanale za učinkovito zbiranje povratnih informacij od teh zaposlenih.
- **Slabosti:** stalni dostop do komunikacijskih orodij lahko vpliva na digitalno dobro počutje in zaposlenim oteži prekinitev povezave ob koncu delovnega dne, kar zabriše mejo med poklicnim in zasebnim življenjem. Brez možnosti, da se odklopijo, je večja verjetnost, da bodo zaposleni doživeli izgorelost in druge znake preobremenjenosti. Digitalna komunikacija predstavlja tudi varnostne izzive za mnoga podjetja. Vsakič, ko se podatki podjetja prenašajo po internetu, obstaja tveganje, da ti podatki ne bodo ostali zasebni.

POŠTA

- E-pošta (okrajšava za elektronska pošta) se nanaša na samo sporočilo. To je sistem za pošiljanje sporočil med računalniki, ki se uspešno prenesejo v nekaj sekundah, prejemnik pa lahko dostopa in odgovori, kadar koli mu ustreza. Vsak dan se pošlje milijarde sporočil. Čeprav so se pojavili številni drugi načini komuniciranja, so e-poštni računi še vedno v središču uporabnikove spletne izkušnje, saj je to pogosto edini način za ustvarjanje računov za spletno sodelovanje, ki postanejo »ključ« do spletne identitete uporabnikov, ki služijo pogosto kot »prijava« za povezavo z vsemi spletnimi storitvami, ki jih uporabljajo. To je zato, ker boste potrebovali e-poštni naslov za skoraj vse v spletu, od spletnega bančništva do ustvarjanja računa Facebook.
- Če želite uporabljati svojo e-pošto, lahko uporabite storitev spletne pošte prek namiznega/prenosnega računalnika ali uradno aplikacijo e-poštne storitve na pametnem telefonu/tabličnem računalniku, kot je aplikacija Gmail, aplikacija Outlook ali Yahoo! aplikacija).
- Dobre prakse za e-poštna sporočila:
  - Ustvarite močna gesla za svoje e-poštne račune (več kot 8 znakov, ki sestavljajo črke, številke in simbole) in uporabite različna gesla za vsak račun.
  - E-poštna sporočila naj bodo kratka in jedrnata. Poskusite se izogibati dolgim blokom besedila. Preverite črkovanje.
  - Poskrbite, da boste v zadevo vključili ustrezne besede. To pomaga prejemniku prepoznati vaše sporočilo kot pristno in pomaga najti e-pošto pozneje.
  - Vključite e-poštni podpis. Drug razlog, zakaj bi morali vključiti svoj e-poštni podpis, je, da je to dotik personalizacije. Ljudje so seveda bolj nagnjeni k branju e-pošte,

če vedo, da je prišlo od človeka, ne le od kolektivne marketinške ekipe. Vaš e-poštni podpis je vaša vstopnica za njihovo pozornost.

- Redno čistite svoj poštni seznam. Povprečen strokovnjak vsak dan prejme veliko elektronskih sporočil. Vsekakor je zelo enostavno izgubiti nadzor nad mapo »Prejeto«, ko se morate ukvarjati s toliko sporočili. Večini od nas branje in odgovarjanje na e-pošto vzame veliko časa v delovnem tednu. Določite prednost, združite, filtrirajte in razvrstite e-poštna sporočila v kategorije, da ustvarite organiziran nabiralnik. Bolj kot je ta postopek izpopolnjen, lažje bo poiskati pomembna in specifična e-poštna sporočila, ko jih potrebujete. Ustvarite lahko tudi nadrejene kategorije in podkategorije za različne projekte ali stranke za vrhunsko izkušnjo.
- Ne oklevajte in pritisnite gumb za odjavo. Odjavite se od e-poštnih sporočil in glasil, ki jih nikoli ne preberete. Če bi bili dragoceni in pomembni za vas, bi jih verjetno odprli in prebrali, vsaj občasno. To velja tudi za komercialna e-poštna sporočila, ki ponujajo ogromne popuste – če še nikoli niste ničesar kupili, potem vas očitno ne zanima. Na ta način boste znatno razbremenili svoj nabiralnik.
- Onemogočite e-poštna obvestila družbenih medijev, ki so lahko moteča. Vsaka malenkost, ki se zgodi v vašem viru družbenih medijev, napade vašo mapo »Prejeto« in na koncu ustvari na tisoče neprebranih e-poštnih sporočil.
- Bodite previdni pri količini e-pošte, ki jo pošiljate, ter bodite pametni in strateški pri komunikaciji z drugimi. Če morate imeti skupinsko razpravo z velikim številom ljudi, je morda bolj koristno organizirati konferenčni klic ali klepet na zasebnem forumu kot pošiljanje ogromne količine e-pošte.

KLEPET

- »Klepet« je splošen izraz, ki se nanaša na interaktivno komunikacijo, ki poteka na namenskem diskusijskem kanalu. Uporabniki se lahko pogovarjajo s skupinami ljudi v klepetalnicah ali vodijo zasebne pogovore z izbranimi prijatelji z uporabo storitev neposrednega sporočanja.
- Klepet in neposredna sporočila so kratka sporočila, poslana in prebrana v realnem času, kar vam omogoča hitrejšo in preprostejšo komunikacijo kot e-pošta. Ti se običajno uporabljajo, ko sta oba (ali vse) osebe na spletu, tako da je vaše sporočilo mogoče prebrati takoj. Za primerjavo, e-poštna sporočila ne bodo vidna, dokler prejemniki ne preverijo svojega predala.
  - Klepetanje je zelo neformalen način komunikacije, podoben pogovorom iz oči v oči, in poteka med dvema ali več ljudmi. Klepetalne razprave so običajno tipkane, lahko pa vključujejo tudi pretakanje videa ali zvoka z uporabo slušalk ali spletnih kamer. Ta oblika komunikacije je trenutna in se zato razlikuje od elektronske pošte, ki ni odvisna od sočasne prisotnosti prejemnika kot pošiljatelja.

- Nekaj primerov orodij za neposredno sporočanje vključuje storitev kratkih sporočil (SMS), storitev večpredstavnostnih sporočil (MMS) ali aplikacije za sporočanje, kot so WhatsApp, Facebook Messenger, Google Hangouts in številne druge. Nekatera spletna mesta, kot sta Gmail in Facebook, vam celo omogočajo klepet v spletnem brskalniku.
- Lastniki pametnih telefonov vse pogosteje uporabljajo aplikacije za sporočanje, kot so WhatsApp, Viber, Telegram ali iMessage. Te vrste medijev za sporočanje so običajno brezplačne in na videz ponujajo več "zasebnosti" kot vrste sporočil, ki so na voljo na večjih platformah, kot so Facebook, Twitter ali LinkedIn.
- Hitra dostopnost teh aplikacij za sporočanje na pametnih telefonih pogosto pomeni, da uporabniki snemajo, komentirajo, fotografirajo in pošiljajo, preden pomislijo na posledice.

DRUŽBENI MEDIJI

- Družbeni mediji so spletna tehnologija za olajšanje socialne interakcije med veliko skupino ljudi prek neke vrste omrežja. Pogosto razširjeno omrežje je internet. Družbeni mediji so interaktivni digitalni kanali, ki omogočajo ustvarjanje in izmenjavo informacij, idej, zanimanj in drugih oblik izražanja prek virtualnih skupnosti in omrežij.
- Družbeni mediji zaradi zadnje tehnološke revolucije hitro rastejo in postajajo neizogiben del vsakdana. Pametni telefoni olajšajo virtualni dostop do katere koli platforme družbenih medijev od koder koli. Ustvarjajo zelo interaktivne platforme, v katerih lahko posamezniki, skupnosti in organizacije delijo, soustvarjajo, razpravljajo, sodelujejo in spreminjajo vsebino, ki jo ustvarijo uporabniki ali sami kurirajo, objavljeno na spletu. Poleg tega se družbeni mediji uporabljajo za dokumentiranje spominov, spoznavanje in raziskovanje stvari, oglaševanje in sklepanje prijateljstev skupaj z rastjo idej iz ustvarjanja blogov, podcastov in videov.
- Nekatera najbolj priljubljena spletna mesta družbenih medijev z več kot 100 milijoni registriranih uporabnikov vključujejo Facebook (in z njim povezan Facebook Messenger), TikTok, WeChat, Instagram, QZone, Weibo, Twitter, Tumblr, Baidu Tieba in LinkedIn. Druge priljubljene platforme, ki jih včasih imenujemo storitve družbenih medijev, vključujejo YouTube, Telegram, Snapchat, Pinterest, Viber, Reddit in druge.
- Opazovalci so opazili širok spekter pozitivnih in negativnih vplivov, ko gre za uporabo družbenih medijev. Družbeni mediji lahko pomagajo izboljšati posameznikov občutek povezanosti z resničnimi ali spletnimi skupnostmi in so lahko učinkovito komunikacijsko (ali tržno) orodje za korporacije, podjetnike, neprofitne organizacije, zagovorniške skupine, politične stranke in vlade. V poslu se družbeni mediji uporabljajo za trženje izdelkov, promocijo blagovnih znamk, povezovanje s strankami in spodbujanje novih poslov. Družbeni mediji kot komunikacijska platforma spodbujajo povratne informacije strank in jim olajšajo izmenjavo izkušenj s podjetjem. Podjetja se lahko hitro odzovejo na

pozitivne in negativne povratne informacije, obravnavajo težave strank in ohranijo ali obnovijo zaupanje strank.

SPLETNA SREČANJA

V zadnjem času svet virtualnega dela leta 2020 (pandemije COVID-19) je pomenilo, da so morala podjetja povsod, ne glede na industrijo ali okolščine, iskati alternative svojim običajnim načinom dela v skupni lokaciji. To je vključevalo velik prehod na virtualna srečanja. Pandemija seveda ni ustvarila virtualnih srečanj, je pa močno dvignila njihovo priljubljenost. Najbolj priljubljene platforme za spletne sestanke so Zoom, Google Meet in Skype.

Ključne prednosti, ki jih virtualni sestanki lahko ponudijo vašemu podjetju:

- **Stroškovno učinkovito.** Ko začnete iskati stroške potovanja, prizorišča in čas, se fizično srečanje na skupni lokaciji začne seštevati. Z virtualnimi sestanki je vse to odstranjeno.
- **Svetovna povezanost in vključenost.** Udeleženci lahko pridejo z vsega sveta, pri čemer razdalja ni ovira. Na skupinskih sestankih imajo vsi zaposleni več možnosti, da se udeležijo in sodelujejo v razpravah ali posodobitvah.
- **Širša izmenjava informacij.** Zunanje strokovnjake lahko povabite, da zagotovijo vpogled, do katerega morda niste imeli dostopa na tradicionalnem srečanju.
- **Povečana produktivnost.** Virtualni sestanki omogočajo krajše, bolj jedrnat in učinkovite sestanke, ko so potrebni. Odločanje in bolje se porabi čas.
- **Občutek iz oči v oči.** Medtem ko vas zaslon morda loči, lahko spletne kamere in videoposnetki vašim virtualnim srečanjem dodajo ključen občutek 'osebnosti'.
- **okolje.** Odstranitev vseh potovanj, nedotaknjene hrane in zavrženih izpisov je lahko velika prednost za naše okolje.
- **Snemljivo.** Če želite posnetek sestanka ali če se sodelavec ne more udeležiti, lahko brez težav posnamete celoten sestanek, da si ga boste lahko kasneje ogledali.
- **Enostavnost deljenja.** Skupna raba datotek in diapozitivov je na virtualnem sestanku preprosta. Večina platform ima možnost 'skupna raba zaslona' ali 'skupna raba datotek', zaradi česar je deljenje vizualnih elementov in dokumentacije z udeleženci preprosto in učinkovito.

ETIČNI PREMISLKI

Digitalna orodja za komuniciranje imajo veliko prednosti, vendar se moramo zavedati omejitev, ki so povezane predvsem s človeškim vedenjem in odnosom na spletu. Tukaj je nekaj nasvetov o etičnih vidikih in komunikacijskih strategijah, ki se jih moramo zavedati pri komuniciranju na spletu:

- **Neverbalna komunikacija.** Ko klepet temelji na besedilu, socialnih znakov, gest in neverbalne komunikacije ni mogoče prenesti prek tipkanja, na spletu pa lahko zlahka

pride do nesporazumov. Človek mora biti tako prijeten, vljuden in dobro vzgojen kot v resničnih življenjskih situacijah in naj se navadi uporabljati dober spletni bonton. Izražanje čustev prek elektronske pošte je težko. Zato morate svoja sporočila vedno pisati previdno, da ne bodo napačno razumljena.

- Odgovornost za objavo. Pazljivo preučite gradivo, ki ga objavljate na spletu – ne pozabite, da ko nekaj objavite, tega morda nikoli več ne boste mogli popolnoma izbrisati iz interneta. Nikoli ne objavljajte ničesar, kar bi lahko bilo žaljivo, obrekljivo ali ponižujoče za druge.
- Pravni razlogi: Omejitve "svobode izražanja": ta pravica ni absolutna in obstajajo nekatere omejitve pri njenem izvajanju. Te omejitve se lahko razlikujejo od ene države do druge, vendar morate upoštevati nekaj "splošnih" vidikov: obrekovanje, sovražni govor in deljenje osebnih podatkov nekoga drugega. Vsako od zgornjih dejanj vas lahko pripelje do neke vrste pravnih težav.
- Spletni ugled: čeprav imate morda iluzijo, da lahko na spletu ostanete anonimni, obstaja veliko načinov, da ljudje odkrijejo vašo pravo identiteto. Organi pregona imajo potrebna sredstva za izsleditev internetnih uporabnikov pod določenimi pogoji (v večini primerov sodni nalog). Če na spletu delite žaljivo ali neumno vsebino, lahko to vpliva na vaše trenutno in prihodnje družbeno in poklicno življenje.
- Pri sprejemanju klicev na javnih mestih ali poslušanju glasbe namesto zvočnikov uporabljajte zvočne slušalke.

ASSESSMENT

1. Ali menite, da je razred izboljšal vaše razumevanje prednosti in slabosti digitalne komunikacije poleg osebne komunikacije?
  - a. Da
  - b. Ne
2. Katere so vrste digitalne komunikacije?
  - a. **E-pošta, klepet, družabni mediji, video klic**
  - b. Zoom, Skype, What' Up, Messinger
3. Chat
  - a. Računi za klepet so še vedno v središču uporabnikove spletne izkušnje, saj je to pogosto edini način za ustvarjanje računov za sodelovanje v spletu, ki postanejo »ključni« do spletne identitete uporabnikov, ki pogosto služi kot "prijava" za povezavo z vsemi spletnimi storitvami, ki jih uporabljajo.
  - b. **Klepet in neposredna sporočila so kratka sporočila, poslana in prebrana v realnem času, ki vam omogočajo hitrejšo in enostavnejšo komunikacijo kot tradicionalna komunikacija po e-pošti.**
4. Katera so socialna omrežja?
  - a. **Facebook, Twitter, Instagram, LinkedIn**
  - b. Messinger, Google Meet, Viber, WeChat
5. Ali razumete ključne prednosti virtualnih srečanj poleg rednih osebnih srečanj?
  - a. Da
  - b. Ne
6. Kakšne so koristi in učinki upoštevanja etičnih vidikov pri uporabi orodij za digitalno komunikacijo?
  - a. Zagotovite nam navodila s strogimi pravili za našo digitalno prisotnost.
  - b. **Varuj nas, da se izognemo težavam.**

MODUL 1 –

LEKCIJA DIGITALNE PISMENOSTI Št. 4	
NASLOV	Biti del digitalne skupnosti
CILJ	Cilj lekcije je opolnomočiti ljudi, da ne bodo ostali le pasivni potrošniki informacij, temveč aktivni sodelavci digitalne skupnosti.
CILJI	<ol style="list-style-type: none"> 1. Razumeti dodano vrednost in prednosti proaktivnega pristopa do institucij. 2. Razumeti participativno državljanstvo ali zakaj in kako preiti iz pasivnega potrošnika v aktivnega sodelavca v spletni skupnosti prek digitalnih tehnologij 3. . Spoznajte možnosti za podjetja v digitalnem svetu.
UČNI REZULTATI	<ol style="list-style-type: none"> 1. Razumeti prisotnost institucij v digitalnem svetu in prednosti digitalne interakcije z njimi v primerjavi s tradicionalno osebno interakcijo. 2. Identificirani prostori za pozicioniranje lastnega podjetja in uporabo prednosti digitalnih tehnologij.
VSEBINA	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Uvod v digitalno sodelovanje z institucijami. ✓ E-demokracija in njene prednosti. ✓ Družbeni mediji kot odprta vrata v institucije. ✓ Prednosti pridružitve in/ali gradnje mrež in interesnih skupnosti. ✓ Priložnosti in ugodnosti za pozicioniranje vašega podjetja v digitalnem svetu. ✓ Posebna mesta za digitalno prisotnost.

UVOD V DIGITALNO SODELOVANJE Z INSTITUCIJAMI

Agenda odprtih institucij je v zadnjem desetletju dobila zagon. Zdaj je splošno priznано, da večja odprtost ne koristi le državljanom, ampak tudi institucijam. Medtem pa imajo državljani, novinarji, podjetja in organizacije civilne družbe enostaven dostop do storitev in informacij, spretnosti in sredstev, s katerimi odločevalce pozivajo k odgovornosti (brez strahu pred posledicami) in redne priložnosti, da svoja stališča vključijo v oblikovanje politik.

Digitalno državljanstvo je izraz, ki opisuje, kako naj se oseba obnaša med uporabo digitalne tehnologije na spletu. Digitalna pismenost je znanje, spretnosti in vedenja, ki se uporabljajo v širokem naboru digitalnih naprav, kot so pametni telefoni, tablice, prenosni in namizni računalniki. Informacijska in komunikacijska tehnologija (IKT) je že posegla v vse vidike našega vsakdanjega življenja in spremenila vrsto večšin, potrebnih za aktivno članstvo v družbi.

E-DEMOKRACIJA IN NJENE PREDNOSTI

E-demokracija zajema uporabo elektronskih komunikacijskih tehnologij, kot je internet, za izboljšanje demokratičnih procesov v demokratični republiki ali predstaviški demokraciji. Vse več dokazov kaže na hitro širitev e-udeležbe kot orodja za sodelovanje in okrepljeno sodelovanje med vladami in državljani.

- Internet državljanom omogoča tudi sodelovanje v spletnih razpravah in razpravah o temah javnega ali lokalnega življenja ter celo udeležbo na volitvah z e-glasovanjem.
- Če ima tradicionalno sodelovanje iz oči v oči omejeno število udeležencev, sodelovanje v spletni skupnosti omogoča več ljudem, da izrazijo svoje mnenje, ko jim ustreza.
- Razširja in diverzificira priložnosti državljanov za sodelovanje z državo in drugimi institucijami na načine, ki obidejo tradicionalne posrednike.
- Digitalno sodelovanje državljanov je dvosmerna interakcija med državljani in institucijami ali zasebnim sektorjem, ki daje državljanom delež pri odločanju. Državljeni lahko zdaj dostopajo do informacij o svojih izvoljenih predstavnikih, nacionalnem in državnem proračunu ter zakonih, ki jih urejajo, tako da lahko sprejemajo bolj informirane odločitve.
- Internet omogoča ne le hitrejšo objavo veliko več informacij, temveč tudi nenehno posodabljanje teh informacij, tako da so državljani obveščeni o najnovejših dogodkih na področjih, ki jih zanimajo. Dejstvo, da so državljani bolje obveščeni, jim daje moč, da bolje sodelujejo v demokratičnem življenju lastne države ter v vseevropskem in mednarodnem merilu.
- Zmanjšuje stroške udeležbe z izkoriščanjem obstoječe tehnologije, kar zmanjšuje potrebo po npr. potovanju, prisotnosti ob določenih urah in nastanek stroškov na kraju dogodka tako za državljane kot za intervencijo.
- Zlasti v dobi medijev in »lažnih novic« še nikoli ni bilo tako pomembno, da imajo institucije neposreden način vključevanja državljanov. Institucije morajo zagotoviti, da so dejstva pravilno posredovana.
- Ne obstaja popoln način za sodelovanje z deležniki. Uporaba več kot ene metode ozaveščanja za vaš proces vključevanja bo utrla pot k večji udeležbi deležnikov in gradnji močnejših odnosov z vašo skupnostjo deležnikov.

DRUŽBENI MEDIJI KOT ODPRTA VRATA V INSTITUCIJE

Angažirano državljanstvo je ključ do vsake demokracije, družbeni mediji pa temeljijo na angažiranosti. To je politični razvoj, ki se krepi z uporabo socialnih omrežij, ki uporabnikom omogočajo, da imajo svoj glas in komentirajo "javno" relevantna vprašanja. Uporaba družbenih omrežij v e-demokraciji bi lahko omogočila širši vpliv na rezultate politike ter povečala preglednost in odgovornost. Dandanes politiki v mnogih državah uporabljajo spletna mesta za socialno mreženje, da sodelujejo z državljani in iščejo njihova mnenja. Subjekt vlade/institucije, ki uporablja družbene medije, lahko neposredno komunicira z državljani na bolj prilagojen in dostopen način kot tiskovne konference, televizijski nastopi ali oglasi.

Platforme, kot so Twitter, Facebook in Instagram, naredijo vladne uradnike bolj dostopne kot kdaj koli prej.

Spletni državljani želi neposredno sodelovati s svojo vlado, ne da bi mu bilo treba vzeti številko ali čakati v vrsti. Z uporabo družbenih medijev za vključevanje državljanov vladne institucije vidijo dvosmerno korist, ne samo, da so njihovi državljani bolj obveščeni, ampak institucije same bolje razumejo potrebe svojih volivcev, kar vodi k srečnejši splošni skupnosti.

PREDNOSTI PRIDRUŽITVE IN/ALI GRADNJE OMREŽIJ IN INTERESNIH SKUPNOSTI

- Socialno mreženje in družabna deljenja so poceni in hitri načini izmenjave vsebin, od osebnih podatkov do tržnih informacij. Skupna raba v družabnih omrežjih omogoča uporabnikom, da delijo vsebino s spletnega mesta na spletnem mestu ali v aplikaciji družbenega medija. Priljubljena globalna spletna mesta in aplikacije za družabna omrežja vključujejo Twitter, Facebook, LinkedIn, Instagram in mnoge druge.
- Večina socialnih omrežij ponuja preproste funkcije za upravljanje zasebnosti osebnih podatkov. Organizirani so okoli življenjskih izkušenj in lahko zagotovijo pomembne informacije širši javnosti ali pa obstajajo tudi posebne interesne skupnosti, kot so transakcije (omogočajo nakup in prodajo, najem nepremičnin ali sob itd.), skupni interesi ali določena tema (zdravje), kmetijstvo, človekove pravice), podporo in svetovanje v zvezi z invalidnostmi, posebnimi potrebami ali drugimi izzivi in še veliko več.
- Učenje z uporabo družbenih medijev in namenskih družbenih platform spodbuja ljudi k sodelovanju in spletnemu sodelovanju pri skupnih projektih. To zagotavlja nov ustvarjalni izhod, vključeno razmišljanje pa lahko spodbudi ustvarjalni proces.

PRILOŽNOSTI IN PREDNOSTI ZA POZICIONIRANJE VAŠEGA PODJETJA V DIGITALNEM SVETU

- Enostavna predstavitev. Ena največjih prednosti močne digitalne prisotnosti je ta, da izboljša enostavnost predstavitve vašega portfelja, izdelkov in storitev, ki jih ponuja vaše podjetje, priložnost za skupno rabo in predstavitev foto albumov in videoposnetkov na družbenih omrežjih in YouTubeu ter še veliko več. Postati strokovnjak na svojem področju ne bi smel biti problem, ko je na voljo toliko možnosti za povezovanje z javnostjo.
- Stranke vas zlahka najdejo. Ko je podjetje digitalno prisotno, vas stranke veliko lažje najdejo. Nekateri potrošniki bodo svojo nakupovalno izkušnjo začeli na spletu, a jo zaključili osebno, drugi pa obratno. Ne glede na to, veliko novih strank ne bo želelo porabiti veliko časa za iskanje podjetja, izdelka ali storitve. Namesto tega bi vas morali najti s preprostim iskanjem v Googlu. Ali se bodo potem, ko vas najdejo, spremenili v stranko vašega podjetja? Pretvarjanje možnih strank v spletne stranke ima veliko opraviti z vašo digitalno prisotnostjo, na primer s spodbudami, ki jih ponujate na svojem spletnem mestu ali prek kanalov družbenih medijev.

- Vzpostavljanje odnosov. Cilj uporabe družbenih medijev je vzpostavitev odnosov s prijatelji in sledilci, kar velja za podjetja in posameznike. Vaša blagovna znamka pridobi glas, ko vaše podjetje redno objavlja na družbenih medijih, ne glede na platformo. Ta glas pomaga vašemu podjetju, da se poveže s strankami, in zagotavlja človeško noto. Če vaše podjetje ni na družbenih omrežjih, zamujate neizkoriščen, brezplačen vir za gradnjo svoje blagovne znamke.

POSEBNA MESTA ZA DIGITALNO PRISOTNOST

Ali imate nekaj, kar želite deliti s svetom, in potrebujete mesto, kjer boste to delili na spletu? Upravljanje/organizacija vsebine: ne glede na to, ali se odločite za izdelavo spletne strani ali galerijo fotografij, mora biti vaša vsebina organizirana na preprost način, da lahko uporabniki najdejo, kar iščejo.

- Spletna stran. Na začetku interneta je bila postavitve spletne strani precej draga in je zahtevala nekaj spretnosti kodiranja. Dandanes vam za postavitve in oblikovanje lastne spletne strani sploh ni treba biti IT strokovnjak. Toda preden to storite, si vedno vzemite čas in razmislite o vseh svojih možnostih.
  - WIX - www.wix.com/ je ustvarjalec spletnih mest povleci in spusti. Izberete lahko predlogo in vstavite vsebino za izdelavo interaktivnega spletnega mesta. Za uporabo Wixa ni potrebno poznati računalniške kode.
  - WEEBLY - www.weebly.com. Weebly je še en ustvarjalec spletnih mest povleci in spusti, ki ponuja široko paleto vnaprej oblikovanih predlog. Ponuja tudi storitve gostovanja.
- Blog. Blog je spletni dnevnik ali informativno spletno mesto, ki prikazuje informacije v kronološkem vrstnem redu, pri čemer so najnovejše objave prikazane najprej, na vrhu. Je platforma, kjer pisec ali skupina piscev deli svoje poglede na posamezno temo. Blogi so vrsta spletnega mesta. Edina razlika je v tem, da imajo spletni dnevniki pogosto posodobljeno vsebino, spletna mesta pa so veliko bolj statična in organizirana v strani. Blog je lahko samostojno spletno mesto ali del večjega spletnega mesta. Najboljše je, da je brezplačen. Vzpon Facebooka, Twitterja in drugih "mikroblognih" sistemov pomaga pri vključevanju blogov v novinarske medije. Strokovnjaki ugotavljajo, da je pri pisanju bloga vključen postopek v treh korakih: opredelitev občinstva, namena in obsega. Med najbolj priljubljenimi so:
  - www.wix.com
  - www.wordpress.org
  - www.weebly.com
  - www.blogger.com
  - www.tumblr.com.

- videodnevnik. Video blog ali video dnevnik je enak zgoraj opisanemu blogu, le da so objave v video formatu. Vlogi so bili sprva priljubljeni na YouTubu, zdaj pa jih lahko najdete na Instagramu, Facebooku itd.
- Blogi in videodnevnik dajajo svojim ustvarjalcem glas. Bloggerji in vlogerji lahko delijo svoje interese, izmenjajo svoje misli in obveščajo svoje občinstvo o vprašanih, ki jih zanimajo. Lahko dokumentirajo življenje, delijo dogodivščine in nudijo vizualne poglede na platformi, ki je lahko dostopna vsem. Ker so pametni telefoni široko dostopni, lahko bolj raznolika in pogosto mlajša publika piše blog in video blog brez potrebe po dragi računalniški strojni opremi. Bloge in vloge uporabljajo tudi novinarji, raziskovalci in aktivisti kot pomembno sredstvo in vir informacij in izražanja. Tehnologijo lahko uporabimo kot motivacijski dejavnik. Ljudje se zanimajo za bloge zaradi njihove ustvarjalnosti in možnosti samoizražanja. To se lahko uporablja kot sredstvo za poučevanje najrazličnejših predmetov.
- Razpravljalni forumi so že precej specifični: lahko nastavite razpravne forume ali oglasne deske za svoje podjetje, izdelek ali področje, ki vas zanima, na primer.
- Če želite samo deliti slike, videoposnetke ali glasbo, lahko ustvarite račun v storitvi, ki je specializirana za gostovanje te vrste vsebine.
  - Slika (Flickr, Instagram)
  - Videoposnetki (YouTube, Vimeo)
  - Glasba (Spotify, YouTube Music ali drugi portali podcastov)
- Objavite svoj profil Google My Business. Nastavitev vašega vnosa v Google My Business je eden najpreprostejših in najučinkovitejših načinov, da nastavite svoje podjetje, da ga najdete v spletu. Prikažete lahko pomembne informacije o vašem podjetju, vključno z odpiralnim/zapiralnim časom, kontaktnimi podatki ali povezavo do vašega spletnega mesta.
- eNovice – uporabite jih za pošiljanje štirinajstdnevni sporočil/posodobitev – vključite povratne informacije uporabnikov in ustvarite poziv k dejanju. Obstaja veliko odličnih orodij, ki vam bodo pomagala pri nastavitvi vašega glasila z Mailchimpom kot najbolj priljubljenim in alternativami, kot so: Moosend, Sendinblue, HubSpot, Omnisend, GetResponse, Constant Contact, MailerLite, AWeber in Mailjet.

ASSESSMENT

1. Ali menite, da je razred izboljšal vaše znanje in dodal vrednost o tem, kako sprejeti proaktiven pristop do institucij kot državljan in kot podjetje?
  - a. Da
  - b. Ne
2. Kaj je digitalna pismenost?
  - a. **Znanje, spretnosti in vedenja, ki se uporabljajo v številnih digitalnih napravah, kot so pametni telefoni, tablični računalniki, prenosni in namizni računalniki.**
  - b. Postopek, ki ga strokovnjaki uporabljajo za pisanje kode, ki daje navodila, kako deluje računalnik, aplikacija ali programska oprema.
3. Ali prepoznate prednosti e-demokracije in digitalnega sodelovanja z institucijami?
  - a. **Državljanom omogoča sodelovanje v spletnih razpravah in razpravah o temah javnega ali lokalnega življenja ter celo udeležbo na volitvah z e-glasovanjem.**
  - b. **Razširja in diverzificira priložnosti državljanov za sodelovanje z državo in drugimi institucijami, tako da lahko več ljudi pove svoje mnenje in sodeluje pri odločanju.**
  - c. E-demokracija pravzaprav omejuje možnosti za državljansko udeležbo.
4. Kakšen je vpliv institucionalne prisotnosti na družbenih medijih?
  - a. **Dandanes politiki v mnogih državah uporabljajo spletna mesta za socialno mreženje, da sodelujejo z državljani in iščejo njihova mnenja. Vlada/institucija, ki uporablja družbene medije, lahko neposredno komunicira z državljani na bolj dostopen način kot tiskovne konference, televizijski nastopi ali oglasi z dvosmernimi koristmi.**
  - b. Družbeni mediji omejujejo možnosti državljanov za interakcijo s politiki ali institucijami.
5. Razumem prednosti pridružitve in/ali gradnje omrežij in interesnih skupnosti za sodelovanje, iskanje podpore ali nasvetov v zvezi s posebnimi temami (zdravje, kmetijstvo, človekove pravice....)
  - a. Da
  - b. Ne
6. Kakšne so priložnosti in koristi za umestitev vašega podjetja v digitalni svet?
  - a. **Enostavna predstavitev, stranke vas zlahka najdejo, gradite odnose s sledilci.**
  - b. Ne najdem nobenih koristi v povečanju digitalne prisotnosti svojega podjetja.

DIGITALNE PISMENOSTI

LEKCIJA	
NASLOV	Mi kot potrošniki in ustvarjalci vsebin
CILJ	Cilj lekcije je seznaniti ljudi z znanjem o vsebinah v digitalnem svetu tako kot potrošnike kot ustvarjalce.
CILJI	<ol style="list-style-type: none"> 1. Udeleženci dosežejo osnovno razumevanje formatov vsebin, ki jih uporabljajo, in se glede tega počutijo samozavestni. 2. Udeleženci se vidijo kot kanal za digitalno komunikacijo. 3. Udeleženci postanejo samozavestni za aktivno uporabo najpogostejših orodij za ustvarjanje vsebin.
UČNI REZULTATI	<ol style="list-style-type: none"> 1. Razumevanje različnih vrst digitalnih formatov in kako lahko vsebina tradicionalnega formata postane digitalna 2. Udeleženci bodo spoznali običajna orodja in urejevalnike za besedilo, slike in video. 3. Udeleženci bodo samozavestni pri ustvarjanju in zagonu lastnih digitalnih komunikacijskih kanalov. 4. Ljudje razumejo, kako avtorske pravice in licence veljajo za podatke, informacije in digitalno vsebino.
VSEBINA	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Tradicionalna proti digitalni vsebini. ✓ Uvod v odprtokodno programsko opremo. ✓ Besedilo: urejevalniki besedil. ✓ Foto: urejevalniki slik. ✓ Video urejevalniki. ✓ Avtorske pravice in licence.

TRADICIONALNA PROTI DIGITALNI VSEBINI

Če povzamemo, razumeti morate, kaj želite deliti in kako želite to deliti. Ali želite deliti zelo specifično vsebino (slike, videoposnetke, besedila itd.) ali želite deliti široko paleto vsebin? Ali želite imeti popoln nadzor nad celotnim procesom ustvarjalnosti ali raje delate s trenutno predlogo, ki jo lahko do neke mere spreminjate? Kakšen bi bil namen deljenja

vsebine in zakaj jo potrebujete? Kdo je občinstvo – svet, okoliš, domači kraj ali le učenci in starši? Koliko ste pripravljeni plačati za deljenje vsebine na spletu?

Digitalna učna orodja lahko nudijo večjo prilagodljivost in učno podporo kot tradicionalni formati. Z uporabo mobilnih naprav, prenosnih računalnikov in omrežnih sistemov lahko učitelji bolje personalizirajo in prilagodijo učne izkušnje, da se uskladijo s potrebami vsakega učenca. Digitalna orodja lahko prav tako omogočajo spreminjanje vsebine, na primer zvišanje ali znižanje stopnje kompleksnosti besedila ali spreminjanje stopnje predstavitve. Na višji stopnji angažiranosti je mogoče digitalna orodja, kot so igre, spletne strani in digitalne knjige, oblikovati tako, da ustrezajo potrebam različnih učencev, od začetnikov do strokovnjakov.

UVOD V ODPRTOKODNO PROGRAMSKO OPREMO

Odpertokodna programska oprema je računalniška programska oprema, ki omogoča vsakomur, da jo uporablja, preučuje, spreminja in distribuira za kateri koli namen. Pomembno si je zapomniti, da odprta koda ne pomeni le »brezplačno«.

- Številna podjetja izdajo svojo programsko opremo brezplačno, vendar ohranijo popolno lastništvo avtorskih pravic za svojo kodo, zato je drugi razvijalci ne morejo spreminjati. Nasprotno pa so uspešne odprtokodne pobude zgrajene na trdem delu potencialno na tisoče sodelavcev, ki so se prostovoljno odrekli svojemu času, da bi ustvarili nekaj izjemnega.
- Mnoga podjetja in posamezniki raje uporabljajo odprtokodno programsko opremo kot lastniško ali komercialno programsko opremo zaradi njene vsestranskosti, varnosti, razvoja, skupnosti, usposabljanja in stabilnosti. Nekatere prednosti uporabe odprte kode so: stroški in prihranki, fleksibilnost prilagajanja kode in svoboda uporabe skupnosti namesto enega samega prodajalca. Odprta koda ima nekaj slabosti, ki vključujejo: slabšo podporo, slabo dokumentacijo, nepotrebno zapletenost, vsiljivo oglaševanje in ranljivosti.
- Nekatere izmed najbolj priljubljenih licenc za odprtokodno programsko opremo, ki jih lahko prenesete in izvajate na namiznem ali prenosnem računalniku, vključujejo: LibreOffice (resnična odprtokodna alternativa Microsoft Officeu), VLC Media Player (odprtokodni medijski predvajalnik, ki lahko predvaja skoraj vse), GIMP (zmogljivo odprtokodno orodje za urejanje fotografij in slik), Shotcut (prefinjen odprtokodni program za napredno urejanje videa), Linux (odprtokodni operacijski sistem), brskalnik Firefox, WordPress ...

BESEDILO: BESEDO PROCESORJI

Če ste starejši od 40 let, so se z urejevalnikom besedil verjetno seznanili v šoli in katerega ste uporabili, je bilo odvisno od tega, ali uporabljate osebni računalnik ali MAC. Večina

uporabnikov je začela uporabljati zgodnje različice MS Works ali Word. Toda danes so urejevalniki besedil zasnovani za prečkanje različnih platform (Windows, Mac, Linux) in vaše izbire so bolj raznolike kot kadar koli prej. Obstaja toliko programov za obdelavo besedil, ki olajšajo življenje. Večina teh programov je podobnih. Urejevalniki besedil zdaj vključujejo funkcije, ki piscem omogočajo izbiro različnih pisav, nastavljanje robov, spreminjanje glav in nog ter številne druge možnosti oblikovanja, ki jih naredi sam.

1. Microsoft Word od Microsofta. Je najbolj znan urejevalnik besedil na trgu. Lastniška programska oprema (ne odprtokodna) za platformi Windows in OS X. Dolga leta (ko je bila konkurenca šibkejša) velja za najboljši urejevalnik besedil
2. odprtokodne alternativne programske opreme. LibreOffice Writer in OpenOffice sta brezplačna in na voljo za Linux, Windows in Mac OS. Podpirajo več kot 100 jezikov in imajo podoben vmesnik kot Microsoft Word. Lahko obravnava različne vrste dokumentov.

FOTO: UREJALNIKI SLIK

Urejanje slik zajema proces spreminjanja slik ali ilustracij. Programi za urejanje slik v fotoaparatu ali računalniku pogosto ponujajo osnovne funkcije za samodejno izboljšanje slike, ki popravijo neravnovesja barvnih odtenkov in svetlosti, ter druge funkcije za urejanje slik, kot so odstranjevanje rdečih oči, prilagoditve ostrine, funkcije povečave in samodejno obrezovanje. Te se imenujejo samodejne, ker se na splošno zgodijo brez interakcije uporabnika ali so ponujene z enim klikom gumba ali gumba miške ali z izbiro možnosti v meniju.

Poleg tega nekatere funkcije samodejnega urejanja ponujajo kombinacijo dejanj urejanja z malo ali brez interakcije uporabnika. Grafični programi so primarna orodja, s katerimi lahko uporabnik manipulira, izboljša in preoblikuje slike.

- Stiskanje podatkov za zmanjšanje velikosti datoteke in prihranek prostora za shranjevanje.
- Urejevalniki slik lahko spremenijo velikost slik v procesu, ki se pogosto imenuje skaliranje slik, tako da jih povečajo ali pomanjšajo.
- Obrezovanje ustvari novo sliko z izbiro zelenega pravokotnega dela slike, ki jo obrezujete. Neželeni del slike se zavrže.
- Urejevalniki slik lahko spremenijo sliko tako, da jo obrnete v katero koli smer in do katere koli stopnje, e, da naredite sliko svetlejšo ali temnejšo ali da povečate ali zmanjšate kontrast.
- Urejevalniki slik imajo možnosti, da hkrati spremenijo kontrast slik in osvetlijo ali potemniijo sliko. Podosvetljene slike je pogosto mogoče izboljšati s to funkcijo.

- Grafične programe je mogoče uporabiti za izostritev in zameglitev slik na več načinov, na primer za neostro maskiranje ali dekonvolucijo. Zaradi tega učinka je slika videti jasnejša in navidezno doda podrobnosti.
- Urejevalniki slik imajo običajno seznam posebnih učinkov, ki lahko ustvarijo nenavadne rezultate. Za sliko je mogoče uporabiti številne posebne učinke, ki vključujejo različne oblike popačenj, umetniške učinke, geometrijske transformacije in učinke teksture ali njihove kombinacije.

Najboljši brezplačni urejevalniki fotografij bi morali biti ravno to, kar potrebujete, še posebej, če se ne ukvarjate s profesionalnimi delovnimi obremenitvami, ki zahtevajo vsa potrebna orodja za urejanje profesionalne ravni. Torej, če upate, da boste naredili le nekaj preprostih urejanj, kot je obrezovanje ali poravnavanje slike, namesto tega razmislite o nakupu ene od brezplačnih aplikacij:

- Fotor (najboljši brezplačni urejevalnik fotografij za hitre izboljšave z enim klikom)
- Ashampoo Photo Optimizer (brez urejanje fotografij s samodejnimi orodji za optimizacijo)
- Canva (najboljši v brskalniku temelječ urejevalnik fotografij na profesionalni ravni s predlogami)
- GIMP (najboljši brezplačni urejevalnik fotografij za napredno urejanje slik)
- Kako uporabljati orodja za urejanje videa.

UREJALNIKI VIDEOPOSNETKOV

Deljenje videoposnetkov je od uvedbe YouTube leta 2005 postalo izjemno priljubljeno in je danes mogoče tudi prek številnih platform družbenih medijev. YouTube lahko uporabljajo tudi posamezniki in organizacije za vzpostavitev lastnih kanalov za izmenjavo videov. Pred kratkim so se pojavila spletna mesta, ki uporabnikom omogočajo urejanje svojih video posnetkov na spletu in dodajanje zvoka, podnapisov itd.

Urejanje videoposnetkov je obdelava in urejanje videoposnetkov ter združevanje vseh vaših videoposnetkov v neprekinjen film, pomeni pa tudi dodajanje zvoka, glasbe, prehodov, učinkov, barvnih popravkov in drugega k vaši stvaritvi. Urejanje videa se je v zadnjih letih dramatično demokratiziralo s programsko opremo za urejanje, ki je na voljo za osebne računalnike. Nekatere aplikacije so veliko bolj primerne za začetnike kot druge, zato je vredno preveriti, ali ima aplikacija vadbice ali veliko spletno prisotnost s forumom, kjer lahko postavite vprašanja, preden se zavežete. Nekatere izmed najbolj priljubljenih programov vključujejo:

- VideoPad. Odlična programska oprema za urejanje videa za začetnike in družbene medije.
- CyberLink PowerDirector: odlična vsestranska naprava, ki je enostavna za začetnike.
- Lightworks. Popoln in brezplačen program za urejanje videa.

- Movie Maker Online. Najboljši brezplačni spletni urejevalnik videa.
- Adobe Premiere: najboljša programska oprema za urejanje videa na splošno. Za vsestransko rešitev.

AVTORSKE PRAVICE IN LICENCE

Intelektualna lastnina: ali delite vsebino, ki ni vaša? Nato preverite, ali ga lahko delite ali ne. Komercialna vsebina je zaščiten z zakonom o avtorskih pravicah in za njeno uporabo potrebujete posebno dovoljenje imetnika avtorskih pravic. Nekateri izvajalci ali ustvarjalci objavljajo vsebino pod posebno »licenco«, ki se pogosto imenuje »Creative Commons«. Odvisno od imetnika licence boste morda lahko uporabljali vsebino, ne da bi morali navesti avtorja, kot tudi, da jo uporabljate v komercialne namene. Kar zadeva avtorsko zaščiteno gradivo, če ga želite uporabiti, potrebujete ustrezno dovoljenje organizacije/posameznika, ki ima pravice (založba, filmski studio itd.).

- Spoštujte zakone o avtorskih pravicah in v spletnem dnevniku ne uporabljajte dizajna ali fotografij drugih ljudi brez njihovega dovoljenja. Obstaja veliko spletnih mest, ki vam omogočajo brezplačno uporabo njihovih fotografij (na primer <https://unsplash.com/> ali <https://pixabay.com/>) z ali brez navedbe avtorstva. Poleg ekonomskega vidika ima ustvarjalec avdiovizualnih vsebin tudi »moralne pravice«. To se nanaša na pravico do priznanja kot ustvarjalca in pravico, da se delo ne spreminja ali ureja brez dovoljenja.
- Večina knjižnic bo zagotovila dostop v skladu z določenimi pravili. Ta pravila bodo zahtevala vsaj, da uporabnik upošteva merila avtorskih pravic gradiva. Ne pozabite, da jih brez dovoljenja založnika ne smete razširjati ali objavljati, razen če so v javni lasti. Plagiatorstvo je uporaba dela nekoga drugega brez navedbe vira.
- Dandanes uporabniki po vsem svetu vsak dan množično ustvarjajo vsebino. Toda ne glede na to, ali je uporabnik, ki jo je naložil, določil licenco ali ne, upoštevajte, da je vsaka naložena vsebina zaščiten. Zakon o avtorskih pravicah ne velja samo, če je avtor izrecno omenil, da se odpoveduje kakršnim koli pravicam za vsebino, ki jo je ustvaril.
- Splošno pravilo je, da uporabnika, ki je prvotno objavil vsebino, vedno vprašajte, ali jo lahko ponovno uporabite, spremenite, ponovno objavite ali podobno. Prošnja za dovoljenje in dobropis je več kot zakonska obveznost, pomaga ustvariti bolj pozitivno in vabljivo okolje za ustvarjalnost in sodelovanje na spletu.
- Uporabite klasifikacijo Creative Commons za vsebino, ki jo ustvarite in objavite na spletu. "Creative Commons" je neprofitna organizacija, ki ponuja alternativo popolnim avtorskim pravicam. <https://creativecommons.org/> Organizacija je javnosti izdala več licenc za avtorske pravice, znanih kot licence Creative Commons. Te

licence avtorjem ustvarjalnih del omogočajo, da sporočijo, katere pravice si pridržujejo in katerim se odpovedujejo v korist prejemnikov ali drugih ustvarjalcev.

ASSESSMENT

1. Ali menite, da bolje razumete različne vrste vsebin, ki jih uporabljamo, ali kaj lahko ustvarimo v digitalnem svetu?
  - a. Da
  - b. Ne
2. Kakšne so prednosti digitalne vsebine v primerjavi s tradicionalno vsebino?
  - a. Brez prednosti, samo poraba dodatnega časa.
  - b. **Imejte popoln nadzor nad celotnim procesom, učinkovitejši z delom na že obstoječih predlogah, možnost spreminjanja vsebine po objavi.**
3. Ali lahko prepoznate prednosti odprtokodne programske opreme?
  - a. **Je brezplačen, in če ni, je cenejši od drugih.**
  - b. **Več varnosti.**
  - c. Odprtokodna programska oprema je posebej razvita samo za IT programerje.
4. Izberite odprtokodni urejevalnik besedil
  - a. Microsoft Word
  - b. **LibreOffice.**
5. Urejanje slik je postopek spreminjanja slik ali ilustracij. Izberite programsko opremo za urejanje slik
  - a. **Fotor, Canva, GIMP**
  - b. Winamp, Windows Media Player, Windows Movie Maker
6. Izberite pravi namen programske opreme za urejanje videa.
  - a. To je oprema, ki jo uporabniki računalnikov uporabljajo za nalaganje videov v digitalnih video formatih na različne naprave.
  - b. **Razporeditev videoposnetkov in združevanje vseh vaših videoposnetkov v neprekinjen film, pomeni pa tudi dodajanje zvoka, glasbe, prehodov, učinkov, barvnih popravkov in drugega k vaši stvaritvi.**
7. Kakšne so prednosti licence Creative Commons?
  - a. **Te licence dovoljujejo avtorjem ustvarjalnih del (vsebin), da sporočijo, katere pravice si pridržujejo in katerim se odpovedujejo v korist prejemnikov ali drugih ustvarjalcev.**
  - b. So uradna državna pravila in omejitve, ki ljudem preprečujejo zlorabo komercialne vsebine.

MODUL 1 – LEKCIJA DIGITALNE PISMENOSTI

Št. 6

NASLOV	Kako varni smo v digitalnem okolju
CILJ	Cilj lekcije je, da se ljudje zavedajo možnih tveganj in groženj v digitalnem okolju.
CILJI	<ol style="list-style-type: none"> 1. Udeleženci ozavestiti potencialna tveganja in grožnje v digitalnih okoljih 2. Udeleženci razumejo cilje in razlike internetnih groženj kot osnovo za boljšo samozaščito.
UČNI REZULTATI	<ol style="list-style-type: none"> 1. Udeleženci se bodo naučili različnih vrst groženj, ki obstajajo v digitalnem svetu. 2. Udeleženci se bodo naučili, kako enostavno prepoznati različne vrste groženj, da bodo lahko prepoznali možne rešitve.
VSEBINA	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Potencialna tveganja in grožnje v digitalnih okoljih. ✓ Razumevanje groženj in tveganj. ✓ Vedenjske grožnje in tveganja zaradi spletnega nadlegovanja

POTENCIALNA TVEGANJA IN GROŽNJE V DIGITALNIH OKOLJIH

Medtem ko je internet odličen način za dostop do kakovostnih vsebin in storitev, lahko služi tudi namenu slabonamernih ljudi s širjenjem neželene pošte, virusov, zlonamerne programske opreme in prevar. Kibernetska kriminaliteta obsega kazniva dejanja zoper računalnike in podatke, na primer nezakonit dostop do računalnika (imenovano tudi vdiranje),

prestrezanje komunikacije, onemogočanje delovanja računalnika ali poškodovanje ali izbris podatkov, pa tudi kazniva dejanja, storjena z računalniki.

Ena od posledic pričakovanj uporabnikov interneta, da bodo vse dobili na spletu "zastonj", je bil nenehen razvoj zlonamerne programske opreme ali neželene pošte, povezane z "brezplačno" programsko opremo ali storitvami, ki se uporabljajo na spletu. Spletno okolje je skupna odgovornost in je rezultat individualnega spletnega vedenja in izbir uporabnikov.

RAZUMEVANJE GROŽNJ IN TVEGANJ

Med najbolj razširjene spadajo:

- Računalniški virus je vrsta računalniškega programa, ki se ob zagonu razmnožuje tako, da spreminja druge računalniške programe in vstavlja lastno kodo. Če ta replikacija uspe, naj bi bila prizadeta območja "okužena" z računalniškim virusom, kar je metafora, ki izhaja iz bioloških virusov.
- Vohunska programska oprema (vohunska programska oprema) je katera koli programska oprema, ki se namesti v vaš računalnik in začne prikrito spremljati vaše spletno vedenje brez vaše vednosti ali dovoljenja. Vohunska programska oprema je nekakšna zlonamerna programska oprema, ki na skrivaj zbira podatke o osebi ali organizaciji in te podatke posreduje drugim osebam na način, ki škodi uporabniku. Na primer s kršitvijo njihove zasebnosti ali ogrožanjem varnosti njihove naprave.
- Zlonamerna programska oprema je krovni izraz, ki se uporablja za različne oblike sovražne ali vsiljive programske opreme, ki vključuje viruse, trojanske konje in drugo. Zlonamerna programska oprema je vsaka programska oprema, ki je namenoma zasnovana tako, da povzroča motnje v računalniku, strežniku, odjemalcu ali računalniškem omrežju, uhaja zasebne podatke, pridobi nepooblaščen dostop do informacij ali sistemov, prikrajša uporabnike za dostop do informacij ali nevede posega v varnost in zasebnost uporabnikovega računalnika (na primer aktiviranje mikrofонов ali kamer vaših naprav za vohunjenje za vami in morebitno popolno uničenje vsebine). Vaš okuženi računalnik lahko postane tudi "bot", ki ga nadzorujejo kriminalci brez vaše vednosti; nato se lahko uporabi skupaj z milijoni drugih okuženih računalnikov kot del »botneta« za širjenje neželene pošte, goljufije ali izvajanje napadov na bolnišnice, letališča ali banke.
  - Hitro se razvijajo tudi tehnike, s katerimi uporabnika preslepijo, da namesti zlonamerno programsko opremo. Primer je lažno pojavno okno, ki realistično posnema protivirusni pregled vašega računalnika. Na koncu ponarejenega skeniranja so v vašem računalniku domnevno prepoznani nevarni virusi in da se jih znebite, morate namestiti programsko opremo – ki je pravzaprav zlonamerna programska oprema ali virus!
- Ransomware je vrsta zlonamerne programske opreme, ki grozi z objavo osebnih podatkov žrtve ali za vedno blokira dostop do njih, razen če je plačana odkupnina.

- Internetne goljufije so se v zadnjih nekaj letih močno razvile, saj so se možnosti za e-trgovanje in plačevanje preko spleta pomnožile. Internetne goljufije zajemajo različne vrste goljufij, kot so ponaredko, goljufije z nepremičninami, melodije zvonjenja za SMS storitve premium, goljufije pri prenosu denarja itd.
  - Obstaja veliko vrst spletnih goljufij in z razvojem tehnologije se vsak dan pojavljajo nove. Običajna goljufija se imenuje "419", poimenovana po nigerijskem zakonu, ki prepoveduje tovrstno viktimizacijo. To običajno vključuje obljube deleža velike vsote denarja v zameno za pomoč pri bančnih nakazilih. Druga goljufija je zahteva od žrtve, da pošlje denar kot jamstvo za najemnino prek Western Uniona, preden obišče stanovanje za najem.
- Lažno predstavlanje («lovljenje gesel») je vrsta družbenega inženiringa, kjer napadalec pošlje goljufivo (npr. ponarejeno, ponarejeno ali kako drugače goljufivo) sporočilo, ki je namenjeno preslepitvi osebe, da napadalcu razkrije občutljive podatke ali namesti zlonamerno programsko opremo. infrastrukturo žrtve, kot je izsiljevalska programska oprema. To je ena od oblik kraje identitete. Napadi z lažnim predstavljanjem so postali vse bolj sofisticirani in pogosto pregledno zrcalijo ciljno mesto, kar napadalcu omogoča, da opazuje vse, medtem ko žrtev brska po spletnem mestu, in prečka vse dodatne varnostne meje z žrtvijo.
  - Prejemniki na primer prejmejo neželjeno pošto, ki je prikrita kot zakonita pošta znane institucije, kot je banka ali družbeno omrežje. Ta sporočila pogosto vsebujejo povezave do lažnih spletnih mest, ki se uporabljajo za zbiranje občutljivih uporabniških podatkov, kot so številke kreditnih kartic ali gesla. Ukradene podatke o identiteti se nato pogosto uporabijo za goljufijo.
  - Ko so vaši računi ogroženi, so lahko vaši podatki ogroženi. Vsebinsko vseh vaših e-poštnih sporočil lahko na primer prenesete. Ti podatki se lahko izkažejo za zelo dragocene, bodisi za izsiljevanje denarja od vas ali vaših stikov, uporabo vaših računov na spletu za naročanje izdelkov, uporabo vaše kreditne kartice, lažno predstavlanje na spletu itd.
- Neželena pošta se nanaša na množično pošiljanje nezaželenih sporočil več prejemnikom. . Najpogosteje je povezan z e-pošto, velja pa tudi za družabna omrežja, takojšnje sporočanje, mobilne telefone in tako naprej. Na srečo ima večina e-poštnih storitev učinkovite filtre za neželjeno pošto. Neželena pošta lahko služi tudi kot vektor za širjenje različnih vrst zlonamerne programske opreme, na primer ko prejemnik odpre priponko ali povezavo, navedeno v neželjeni pošti.
  - Neželena pošta pogosto vključuje napačne ali goljufive informacije. Ker pošiljatelj ostane anonimen, običajno ni mogoče preganjati lažnih trditev. Pošiljatelji neželene pošte pogosto izkoriščajo dobro voljo prejemnikov, da bi zbrali poštne naslove za svoje zbirke podatkov. Na primer, lahko se pošljejo e-poštna sporočila, ki od prejemnikov zahtevajo, da svoje osebne podatke dodajo na seznam, da bi

podprli peticijo ali namen. Pogosto navaja vzrok, kot je bolan otrok, ki potrebuje operacijo, lažno trdi, da je podjetje ali organizacija obljubila, da bo denar izplačan vsakič, ko bo posredovan.

- Vsak dan se pojavljajo nove tehnike spama. V družabnih omrežjih je neželena pošta lahko na primer v obliki »klekanja«, z objavami, ki jih delijo prijatelji in vključujejo privlačne naslove, kot sta »10 najboljših načinov za hujšanje« ali »ne boste verjeli, kaj to dekle počne pred vami«. njene spletne kamere«. Posledice so lahko, da obiščete spletno mesto, ki vas izpostavi toni oglaševanja za ustvarjanje prihodkov ali vas prisili, da všečkate stran, ki vam bo poslala veliko več objav z neželjeno pošto.
- Piškotki – Piškotek je besedilna datoteka, ki ostane v vašem računalniku, ko obiščete spletno mesto. Ne more poškodovati vašega računalnika, vendar bo omogočil dostop do informacij o vašem vedenju in interesih. To lahko zagotovi bolj osebno vzdušje deskanja. Prav tako olajšajo vedenjsko ciljanje oglaševalcev. Danes se pričakuje, da bodo vsa spletna mesta, ki so v lasti EU ali so namenjena državljanom EU, v skladu z zakonom o piškotkih, ki daje posameznikom pravico, da zavrnejo uporabo piškotkov, ki zmanjšujejo njihovo spletno zasebnost.

VEDENJSKE GROŽNJE IN TVEGANJA ZARADI SPLETNEGA NADLEGOVANJA

Obstaja vsaj šest različnih oblik spletnega nadlegovanja:

- nekoga klicati z žaljivimi imeni
- Prizadevanje, da bi nekoga namerno osramotili
- Fizično grožnje nekemu
- Dolgotrajno
- nadlegovanje nekoga Spolno nadlegovanje ali zalezovanje nekoga.

Spletno nadlegovanje vključuje večkratno usmerjanje slabšalnih ali žaljivih komentarjev na ciljne posameznike. Lahko ima različne oblike, kot so na primer spletno ustrahovanje, spletno zalezovanje, trolanje ali širjenje sovraštva.

- Ustrahovanje je dejanje, ki se izvaja proti drugi osebi z namenom povzročitve škode in se ponavlja v različnih oblikah v določenem časovnem obdobju. Ustrahovanje ima lahko številne oblike: fizično ustrahovanje, verbalno ustrahovanje, odnosna agresija, spolno ustrahovanje, ustrahovanje zaradi predsodkov, izsiljevanje in spletno ustrahovanje.
- Spletno ustrahovanje: je ustrahovanje prek interneta ali mobilnega telefona, ki vključuje žaljiva ali zlonamerna sporočila, e-pošto, komentarje v klepetalnicah ali oglasnih deskah ali, kar je še bolj skrajno, spletne strani, zgrajene s škodljivimi nameni do posameznika ali določenih skupin ljudi. Spletni ustrahovalci uporabljajo mobilne telefone tudi za fotografiranje drugih v zadrego ali pošiljanje žaljivih sporočil SMS ali MMS. Vse oblike spletnega ustrahovanja imajo veliko večji vpliv kot običajno ustrahovanje, saj so avtorji

okrepljeni z občutkom anonimnosti, žrtve pa se nimajo kam skriti pred ustrahovalci – žrtve so lahko noč in dan, tako rekoč kjerkoli so.

- Cyberstalking je uporaba interneta ali drugih elektronskih sredstev za zalezovanje ali nadlegovanje posameznika, skupine ali organizacije.
- Trolanje je dejanje povzročanja težav na internetu z začenjanjem preprirov ali razburjenjem ljudi, z objavljanjem hujskaških, tujih sporočil ali sporočil, ki niso povezana s temo, v spletni skupnosti, kot je novinarska skupina ali blog, z namernim namenom izzvati bralce v čustveni odziv ali sicer moti normalno razpravo o temi.
- Sexting je dejanje pošiljanja sugestivne in eksplicitne vsebine, slik (pogosto selfijev), sporočil, videoposnetkov prek telefona, računalnika, spletne kamere ali druge naprave ali pisanje seksi objav na spletu, ki ima resne posledice ne samo v pravnem smislu, ampak tudi v zvezi s tveganji za ugled vpletena oseba, kot so sporočila, slike ali videoposnetki, se lahko objavijo na spletnih mestih družbenih medijev ali uporabijo v pornografskih spletnih mestih in videoposnetkih.

ASSESSMENT

1. Ali menite, da je razred izboljšal vaše razumevanje možnih tveganj in groženj v digitalnem okolju?
  - a. Da
  - b. Ne
2. Kaj je vohunska programska oprema?
  - a. **Vsaka programska oprema, ki se namesti v vaš računalnik in začne prikrito spremljati vaše spletno vedenje brez vaše vednosti ali dovoljenja, hkrati pa ogroža varnost vaše naprave.**
  - b. Je strojna oprema, priključena na vaš računalnik, prenosni računalnik, telefon ali druge naprave, ki spremlja vaše spletno vedenje.
3. Kaj je Ransomware?
  - a. To je ime kriminalne združbe, ki grozi ljudem, da bodo odkrili njihove digitalne račune in jih prodali komercialnim subjektom za namene trženja.
  - b. **Gre za vrsto zlonamerne programske opreme, ki grozi z objavo osebnih podatkov žrtve ali za vedno blokira dostop do njih, razen če je plačana odkupnina.**
4. Kaj je vsiljena pošta?
  - a. **Nanaša se na množično pošiljanje nezaželenih sporočil več prejemnikom. Najpogosteje je povezan z e-pošto, velja pa tudi za družabna omrežja, takojšnje sporočanje, mobilne telefone in tako naprej.**
  - b. Vrsta družbenega inženiringa, pri kateri napadalec pošlje goljufivo (npr. ponarejeno, ponarejeno ali kako drugače zavajajoče) sporočilo, namenjeno

pretentanju osebe, da napadalcu razkrije občutljive podatke, ali uvedbi zlonamerne programske opreme v infrastrukturo žrtve, kot je izsiljevalska programska oprema. Gre za eno od oblik kraje identitete

5. Ali prepoznate morebitne vedenjske grožnje in tveganja v digitalnem svetu?
  - a. **Nekoga klicati z žaljivimi imeni, da bi nekoga namenoma spravili v zadrego.**
  - b. **Fizično grožnje nekemu**
  - c. **Dolgotrajno**
  - d. **nadlegovanje nekoga Spolno nadlegovanje ali zalezovanje nekoga.**
  - e. **Vse naštet.**
  - f. Na svoje naprave imam nameščen protivirusni program in nisem izpostavljen nobenim grožnjam v digitalnem svetu.

MODUL 1 –	
LEKCIJA O DIGITALNI PISMENOSTI Št. 7	
NASLOV	Kako varno plavati v digitalnem morju
CILJ	Cilj lekcije je opolnomočiti ljudi, da prevzamejo nadzor nad svojim digitalnim življenjem.
CILJI	<ol style="list-style-type: none"> 1. Udeleženci opredeliti strategije in rešitve za preprečevanje groženj in tveganj, s katerimi se soočajo, ter boj proti njim. 2. Udeleženci se počutijo samozavestne pri varnem delovanju v digitalnem spletnem prostoru.
UČNI REZULTATI	<ol style="list-style-type: none"> 1. Razumeti, kako uporabljati in deliti podatke, ki omogočajo osebno identifikacijo, hkrati pa znati zaščititi sebe in druge pred škodo. 2. Poznavanje varnostnih in varnostnih ukrepov ter ustrezno upoštevanje zanesljivosti in zasebnosti.
VSEBINA	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Vprašanja, ki si jih moramo zastaviti. ✓ Osebni digitalni odtis, identiteta in zasebnost. ✓ Ogrožanje fizičnega in psihičnega počutja pri uporabi digitalnih tehnologij. ✓ Kako zaščititi lastno digitalno identiteto in osebne podatke. ✓ Kako zaščititi svoje naprave.

VPRAŠANJA, KI JIH SE MORAMO ZASTAVITI

je za začetek dobro najprej zastaviti nekaj vprašanj:

- sioperacijski sistem in vaše aplikacije posodobljene?
- Ste raziskali varnostne nastavitve za svoje naprave/račune?
- Ali ste za svoje račune nastavili močna različna gesla in konfigurirali dvostopenjsko varnost?

- Ali ste prepričani, da točno veste, do katerih zasebnih podatkov bodo dostopali, ko naložite aplikacije? Je tak dostop res potreben za delovanje aplikacije?
- Ali je treba to označeno fotografijo objaviti na družbenem omrežju?
- Ali ste naredili varnostno kopijo svojih najpomembnejših podatkov?
- Ste v zadnjem času preverili svoj digitalni odtis? Vnesite svoje ime v iskalnik in pogledjte, kaj se prikaže. Ne pozabite pogledati tudi pod slike in videe.

OSEBNI DIGITALNI ODTIS, IDENTITETA IN ZASEBNOST

- Digitalni odtis so podatki, ki jih pustijo uporabniki v digitalnih storitvah. Pasivni digitalni odtis nastane, ko se podatki zbirajo brez vednosti lastnika, medtem ko aktivni digitalni odtis nastane, ko uporabnik namerno izda osebne podatke z namenom deljenja informacij o sebi prek spletnih strani ali družbenih medijev.
- Nastavitve zasebnosti so kontrolniki, ki uporabnikom omogočajo, da omejijo, kdo lahko dostopa do vaših podatkov in koliko informacij lahko vidijo drugi. Zasebnost se nanaša na stopnjo nadzora, ki jo ima oseba glede dostopa do svojih osebnih podatkov in njihove uporabe.
- Večina uporabnikov e-pošte in interneta predvideva, da osebni podatki ne bodo uporabljeni brez dovoljenja in da so izmenjave informacij zasebne in varne. Realnost pa je zelo drugačna. Vsakič, ko dostopate do spletnega mesta, objavite vsebino na družbenih medijih ali pošljete e-pošto, pustite podatke o sebi, ki lahko vključujejo vaš fizični in računalniški naslov, telefonsko številko in številko kreditne kartice, podatke o potrošniških vzorcih in še veliko več. Ne pozabite tudi, da boste morda imeli težave pri ohranjanju nadzora nad njimi, ko so vaši podatki tam zunaj, kar ima lahko dolgoročne posledice.
- Ker e-trgovina – vključno s spletnim nakupovanjem in oglaševanjem – postaja pogosto sprejet način poslovanja, je treba posebno pozornost nameniti zaščiti občutljivih podatkov, komunikacij in preferenc.
- Zasebnost je tesno povezana z varnostjo. Če je geslo vrto, ogroženo in razkrito, so lahko posledice zelo resne, od kraje identitete do nezakonitih spletnih transakcij in več.

OGROŽANJE FIZIČNEGA IN PSIHIČNEGA DOBREGA POČUTJA MED UPORABO DIGITALNIH TEHNOLOGIJ

- Zavedajte se, da internet pogosto daje lažen občutek anonimnosti. Glede na to, kako internet deluje, vedno pustite sled, ko greste na internet (vaš IP naslov). Zavedajte se, da je vse, kar delite v spletu, lahko predpomnjeno, shranjeno ali kopirano.
- Težava je v tem, da takoj, ko oseba objavi osebne podatke na internetu, izgubi nadzor nad tem, kdo jih bo videl in kako jih bo uporabil. Slike je mogoče preprosto kopirati in deliti s tisoči drugih s pritiskom na gumb. Zaradi digitalne narave fotografij

jih je mogoče celo spremeniti ali popačiti. Vsi se moramo naučiti objavljati samo slike, za katere bi bili veseli, da jih vsi vidijo.

- Kamere mobilnih telefonov in zmožnosti preprostega dostopa do interneta so lahko grožnja zasebnosti: med mladimi je zaskrbljujoč trend, da posnamejo »kompromitujoče fotografije« (npr. druge mlade v garderobi v telovadnici ali v neprijetnih situacijah, učitelje v razredu) in celo preoblikovanje teh slik, preden so naložene v splet.
- Zavedajte se, da na spletu niso vsi takšni, kot se predstavljajo. Podatki, ki jih uporabniki posredujejo ob registraciji, se ne preverjajo. Vsakdo lahko ustvari uporabniški profil in se pretvarja, da je nekdo drug.
- Ustrahovanje prek mobilnih naprav je vedno bolj zaskrbljujoče in ni omejeno samo na pametne telefone in tablice, saj zdaj obstajajo pametne ure z vnaprej nameščenimi aplikacijami za družabna omrežja.
- Ker so mobilniki moteči, lahko predstavljajo tveganje med vožnjo, v zadnjem času pa je bilo ugotovljeno, da predstavljajo tveganje tudi med hojo.

KAKO ZAŠČITITI LASTNO DIGITALNO IDENTITETO IN OSEBNE PODATKE

- Vsak državljan ima pravico do nadzora nad svojimi osebnimi podatki, zato mora vedeti, kateri osebni podatki so bili o njem zbrani. Vedno preberite drobn tisk na vprašalnikih, da vidite, kako bodo uporabljeni podatki, ki jih navedete o sebi.
- Ne pozabite, da je vaš profil lahko nastavljen na javnega ali zasebnega. Pazljivo razmislite, katera nastavitev je najprimernejša. Ne pozabite, da če je nastavitev vašega profila javna, jo lahko vidi kdorkoli.
- Vsakdo lahko dostopa do osebnih podatkov, ki jih objavite – pravilo je, da domnevamo, da je vse javno, razen če se prepričate, da ni. Zato na družbenem omrežju ne smete reči ničesar, česar ne bi bili pripravljeni objaviti javno v svetu brez povezave.
- Bodite vzor svojim otrokom in omejite svojo uporabo tehnologije. Naučite svoje otroke, kako uravnotežiti svoj čas na spletu, uporabite časovne omejitve na spletu. Dajte jim določeno količino časa, ki ga lahko »preživijo« vsak teden, in jim dovolite, da ga upravljajo.
- Ko greste spat, vedno izklopite svoje naprave (računalnike) ali onemogočite Wi-Fi povezavo na pametnem telefonu/tablici. Če pustite svoje naprave povezane, lahko povečate varnostno tveganje za vaše podatke in lahko predstavljate tudi tveganje za zdravje.
- Bluetootha ne puščajte vklopljenega, če ga ne uporabljate, da se izognete varnostnim tveganjem.

- Tako kot pri e-pošti sprejmite podatke le iz zaupanja vrednih virov. Pazite se neželenih sporočil SMS: svojo mobilno številko delite samo z osebami, ki jih dobro poznate.
- Pred objavo slik se prepričajte, da ne bodo kršile zakonskih pravic drugih.

KAKO ZAŠČITITI SVOJE NAPRAVE

- Svojo spletno varnost lahko primerjamo z varnostjo doma. Vsebinsko zaščitite tako, da imate okna zaprta in vrata zaklenjena. Zdrava stopnja skepticizma, kritičnega razmišljanja in spretnosti IKT vam bodo prav tako pomagali preprečiti, da bi nasedli goljufijam, lažnemu predstavljanju, zlonamerni programski opremi ali spletnim prevaram.
- Varnost je pomembna tako zaradi vas kot zaradi vseh uporabnikov interneta. Zlonamerna programska oprema, virusi in vsiljena pošta se večinoma širijo preko samih uporabnikov! Če vaš računalnik ali naprava nista varna, so lahko tudi vsi vaši prijatelji in stiki izpostavljeni varnostnim tveganjem!
- Protivirusna programska oprema in požarni zid sta absolutno nujni. Morda boste želeli razmisliti tudi o drugih orodjih, kot so blokatorji pojavnih oken in protivohunska programska oprema. Ne pozabite redno preverjati svojega sistema.
- Namestite varnostne popravke in posodobitve ali posodobitve operacijskega sistema takoj, ko so na voljo. Nekatero operacijske sisteme in programe lahko nastavite tako, da se samodejno posodablajo ali vas obvestijo takoj, ko je popravek na voljo za prenos.
- Za zaščito računalnika, e-pošte in internetnih povezav uporabite močna gesla. Močna gesla so sestavljena iz črk, števil in posebnih znakov:
  - Dolgo je vsaj osem znakov
  - Ne vsebuje besede, ki jo najdete v slovarju, ne vsebuje sklicevanja na vaše osebno življenje ali vašega uporabniškega imena, pravega imena, domačega naslova ali imena podjetja
  - Vsebuje znakov iz vsake od naslednjih kategorij: velike črke, male črke, številke in simboli.
- Uporaba nastavitve zasebnosti na vsej vaši opremi, ki podpira Wi-Fi in ima dostop do interneta, je eden najboljših načinov za zaščito vaše zasebnosti. Glede na vaš brskalnik hitro poiščite nastavitve zasebnosti, da vidite, kako lahko: blokirate oglase in sledenje, blokirate piškotke tretjih oseb in spletnim mestom onemogočite dostop do vaše lokacije.
- Preden razkrijete zasebne podatke, preverite, ali je v orodni vrstici prikazan simbol zaklenjene ključavnice. To je znak, da vaša transakcija poteka prek varne povezave. Pred izvajanjem spletnih transakcij preverite, ali URL vključuje HTTPS; S pomeni

»varno« v protokolu za prenos hiperteksta (HTTP) in preverja pristnost spletnega mesta in povezanega spletnega strežnika, kar ščiti pred napadi tretjih oseb.

- Nikoli ne delite občutljivih podatkov in ne izvajajte občutljivih operacij, kot je mobilno bančništvo, prek javnih dostopnih točk Wi-Fi.
- Ljudje si pogosto izmenjujejo datoteke prek sporočil in klepeta, pri čemer je treba vedeti, da lahko datoteke vsebujejo zlonamerno programsko opremo. Prepričajte se, da so bile vse datoteke pregledane glede virusov, preden jih daste v skupno rabo, in pregledajte vse, kar prejmete, preden jih odprete.
- Različne dele vašega računalnika lahko zavarujete z gesli. Ustvarite gesla za mape, ki vsebujejo dragocene dokumente, kot so zaupni projekti, raziskave, izvirni dizajni in podobno.
- Velik delež prejete e-pošte je nezaželena in običajno nezaželena neželena pošta. Na srečo postajajo filtri za neželjeno pošto vse boljši pri razvrščanju neželene pošte iz navadne e-pošte.
  - Pazite, da sami ne prispevate k »neželeni e-pošti« tako, da posredujete e-pošto, ki se vam zdi »smešna« ali »zanimiva«, vsem svojim stikom. Če to počnete prepogosto, lahko filtri za neželjeno pošto prepoznajo vaš e-poštni naslov kot posrednik za neželjeno pošto in ga uvrstijo na črno, zaradi česar ne morete stopiti v stik s kom.
  - Nekateri »naprej« so lažni ali goljufivi. Primer so e-poštna sporočila, ki lažno trdijo, da je podjetje ali organizacija obljubila, da bo plačala majhno vsoto denarja za humanitarne namene (pogosto navaja vzrok, kot je bolan otrok, ki potrebuje operacijo), vsakič ko je pošta posredovana. Ime je enostavno prikriti, da bi bilo zavajajoče. To lahko storite tako, da preprosto spremenite ime v nastavitvah ali ustvarite spletni poštni naslov, kot je elvispresley@hotmail.com. Tudi če prepoznate, da e-poštni naslov pripada enemu od vaših stikov, preverite tudi vrstico z zadevo, ker je možno, da je lastnikov stroj postal »zombi računalnik« 5, ki ga je prizadel heker ali virus.
  - Prav tako ne odgovarjajte na vsiljeno pošto. S tem boste pošiljatelju neželene pošte potrdili svoj e-poštni naslov.
  - Ohranite zdrav skepticizem do e-pošte, ki jo prejmete. Ne odpirajte e-pošte, če viru ne zaupate. Vedno preverite e-poštni naslov vsakega obvestila, ki ga prejmete, da preverite, ali je pristno. Še posebej bodite pozorni na priloge. Če prejmete nekaj, kar se vam zdi sumljivo ali česar niste zahtevali, ga takoj izbrišite, ne da bi ga odprli. Ne pozabite, da vam lahko celo prejemniki, ki jim zaupate, pošljejo okužena sporočila, če je njihov račun ali naprava ogrožena.
- Prepričajte se, da zaupate viru, preden kar koli prenesete v svoj računalnik. Nikoli ne klikajte povezav od prejemnikov, ki jim ne zaupate, še posebej pa povezav, ki uporabljajo skrajšane URL-je, kjer ni mogoče videti "izvirnega" URL-naslava.

Kadarkoli nameščate programsko opremo, se prepričajte, da ste prebrali vse korake, preden kliknete gumb »naprej«. Bodite posebno pozorni na vnaprej označena polja, ki lahko na vaš računalnik namestijo zlonamerno programsko opremo! Morda se zdi, da vas povezava usmerja na eno spletno stran, v resnici pa vodi na drugo. To je še posebej pogosto pri prevarah z lažnim predstavljanjem.

- Splošno pravilo je, da v e-pošto nikoli ne vključite občutljivih informacij, kot so bančni podatki. Le v redkih okoliščinah boste morali poslati takšne podatke, na primer za rezervacijo hotela. V primeru dvoma bodite previdni, preverite spletni ugled storitve, ki jo želite uporabljati, preverite postopek za preklic kartice ali transakcije, uporabite bolj varne plačilne storitve, kot je PayPal, in se izogibajte manj varnim storitvam, kot je npr. storitve neposrednega prenosa denarja (npr. Western Union). Nikoli pa po e-pošti ne pošiljajte podrobnosti, kot sta uporabniško ime in geslo vaših spletnih računov.
- Uporabite različna gesla za svoje najpomembnejše račune in nastavite varnostne ukrepe z dvema faktorjema, kadar koli je to mogoče (dodajte svojo številko mobilnega telefona ali dodatno varnostno frazo/vprašanje). Običajno e-poštni odjemalci omogočajo vnos sekundarnega e-poštnega naslova v primeru vdora v e-poštni račun. Pravilno konfigurirajte svoje varnostne nastavitve, da vam bo veliko lažje obnoviti.
- Če morate objaviti svoj e-poštni naslov, ga lahko prikrijete tako, da dodate znake, kot je Tom(pika)Smith(at)gmail(pika)com, ali pa ga objavite kot sliko, da je ni mogoče samodejno kopirati.
- Redno varnostno kopirajte vse svoje podatke na zunanji trdi disk.
- Žrtve kibernetске kriminalitete kaznivega dejanja pogosto ne prijavijo policiji, zato storilci nadaljujejo s svojim poslom in najdejo nove žrtve.

ASSESSMENT

1. Ali menite, da je razred izboljšal vaše znanje o preprečevanju in boju proti grožnjam in tveganjem, s katerimi se soočate, ko ste na spletu?
  - a. Da
  - b. Ne
2. Kaj pomenijo nastavitve zasebnosti?
  - a. Programska oprema, nameščena v naših računalniških/prenosnih/telefonskih napravah, nas varuje med preživljanjem časa na spletu.
  - b. Kontrolniki, ki uporabnikom omogočajo, da omejijo, kdo lahko dostopa do vaših podatkov in koliko informacij lahko vidijo drugi. Nanaša se na stopnjo nadzora, ki jo ima oseba glede dostopa do svojih osebnih podatkov in njihove uporabe.**
3. Ali obstajajo grožnje fizičnemu in psihičnemu počutju pri uporabi digitalnih tehnologij?
  - a. Takoj, ko oseba objavi osebne podatke na internetu, izgubi nadzor nad tem, kdo jih bo videl in kako bodo uporabljeni; niso vsi na spletu to, za kar se zdijo; spletno ustrahovanje je vse bolj zaskrbljujoče, pametne naprave so moteče in lahko predstavljajo tveganje med vožnjo.**
  - b. Imam najnovejšo različico protivirusne in druge programske opreme ter dodatno varnostno strojno opremo, ki me ščiti pred vsemi vrstami groženj.
4. Ali lahko kaj storim, da zaščitim svojo zasebnost v spletu?
  - a. Svoj profil lahko nastavim na zasebnega namesto javnega.**
  - b. Osnovno pravilo je, da domnevam, da je vse javno, razen če se prepričam, da ni. Zato na družbenem omrežju ne bi smel reči ničesar, česar ne bi bil pripravljen javno objaviti v svetu brez povezave.**
  - c. Pred objavo slik se prepričajte, da ne bodo kršile zakonskih pravic drugih.**
  - d. Kličem svojega internetnega ponudnika, da mi zagotovi dodatno varnost.
  - e. Pokličem policista, da preveri morebitne sumljive dejavnosti, ki jih najdem na svojem računalniku.
5. Vem, da nisem ranljiv samo jaz, ampak tudi moje naprave. Kaj lahko storim, da zagotovim, da moje naprave ne bodo okužene z računalniškimi virusi in drugimi spletnimi grožnjami?
  - a. Namestite protivirusno programsko opremo in požarni zid.**
  - b. Namestite varnostne posodobitve ali posodobitve operacijskega sistema.**
  - c. Uporabi močna gesla za zaščito mojega računalnika, e-pošte in internetnih povezav.**
  - d. Nikoli ne izvajajte občutljivih operacij, kot je mobilno bančništvo, prek javnih dostopnih točk Wi-Fi.**

- e. Vedno preverite e-poštni naslov vsakega obvestila, ki ga prejmete, da preverite, ali je pristno. Vem, da mi lahko celo prejemniki, ki jim zaupam, pošljejo okužena sporočila, če je njihov račun ali naprava ogrožena.
- f. Prepričajte se, da zaupam viru, preden kar koli prenesem v svoj računalnik. Nikoli ne kliknite povezav prejemnikov, ki jim ne zaupam.
- g. Nikoli ne pošiljaj podrobnosti, kot sta uporabniško ime in geslo mojih spletnih računov, po e-pošti.
- h. Uporabi drugačna gesla za moje najpomembnejše račune.
- i. Nastavite dvostopenjske varnostne ukrepe, kadar koli je to mogoče.
- j. Redno varnostno kopirajte vse svoje podatke na zunanji trdi disk.
- k. Vse zgoraj navedeno so ustrezni ukrepi.
  - l. Zaščiten sem. Plačam letno zavarovanje, ki krije vse naštetu.
  - m. To ni moje delo. Lahko pokličem policijo.